

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ЄЛІНА ВАЛЕНТИНА ОЛЕКСАНДРІВНА
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 351.854
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ
ОСВІТИ В УКРАЇНІ

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

В. О. Єліна
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи
Якобчук Валентина Павлівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

кандидат економічних наук, професор
(науковий ступінь, вчене звання)

АНОТАЦІЯ

Єліна В. О. – Формування системи публічного управління якістю освіти в Україні. Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття кваліфікації «Магістр» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Поліський національний університет Міністерства освіти і науки України, 2021.

У кваліфікаційній роботі розглянуто теоретичні та методичні аспекти управління якістю освіти. Досліджено рівень якості системи вищої освіти в Україні. Визначено основні проблеми в системі забезпечення якості вищої освіти в Україні та надано пропозиції щодо її покращення.

Ключові слова: вища освіта, якість вищої освіти, система якості вищої освіти, заклади вищої освіти

ANNOTATION

Yelina V.O. – Formation of the public Quality Management System of education in Ukraine. Manuscript. Qualification work for obtaining the qualification "Master" in the specialty 281 "Public Administration". – Polissya National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, 2021.

The theoretical and methodological aspects of education quality management are considered in the qualification work. The level of quality of the higher education system in Ukraine is studied. The main problems of the quality assurance system of higher education in Ukraine are identified and proposals for its improvement are provided.

Key words: higher education, quality of higher education, quality system of higher education, institutions of higher education

ЗМІСТ

ВСТУП	4	
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ	8
1.1.	Сутність поняття «якість освіти»	8
1.2.	Методичні підходи щодо управління та оцінки якості освіти	10
1.3.	Особливості вищої освіти в умовах COVID-19	12
Висновки до розділу 1		14
РОЗДІЛ 2	ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	16
2.1.	Місце України в європейському просторі стандартів якості освіти	16
2.2.	Кількісний та якісний аналіз системи вищої освіти в Україні	18
2.3.	Оцінка рівня якості вищої освіти в Україні	23
Висновки до розділу 2		27
РОЗДІЛ 3	НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	29
3.1.	Визначення основних проблем в системі забезпечення якості вищої освіти України	29
3.2.	Пропозиції покращення системи якості освіти в Україні	31
Висновки до розділу 3		33
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ		34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		35
ДОДАТКИ		40

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Надання якісної та доступної освіти громадянам країни є запорукою високої конкурентоспроможності країни у світовому просторі. Кожна країна повинна комплексно підходити для вирішення цього завдання. В Україні на сьогодні здійснено ряд заходів щодо переходу вищої освіти до відповідності міжнародним стандартам. Створено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, проводиться моніторинг рівня якості освіти, увалюються нові законопроекти в освітній сфері.

Проте, не дивлячись на всі здійснювані заходи в сфері забезпечення якості вищої освіти в Україні і досі існує низка перешкод на цьому шляху, тому питання забезпечення якості вищої освіти залишається актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню забезпечення якості вищої освіти та приведенню її у відповідність вимогам та критеріям міжнародних стандартів присвячено багато праць різних авторів. Серед них варто виокремити таких, як: І. Анненкова, Л. Антонюк, А. Артюхова, М. Бойченко, І. Вакарчук, А. Василюк, Н. Губерська, І. Дегтярьова, А. Зельницький, Д. Лук'яненко, С. Мартиненко, М. Танась, Т. Фінінкова, Г. Хоружий, О. Шийка та інших. Не зважаючи на значну чисельність робіт, які стосуються забезпечення якості освіти, це питання і досі залишається відкритим та потребує подальшого дослідження.

Мета та завдання дослідження. *Метою* даної кваліфікаційної роботи є розробка науково-методичних та практичних рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти в Україні.

Для досягнення зазначеної мети в роботі сформульовано наступні *завдання*:

- визначити сутність поняття «якість освіти»;
- розглянути методи та підходи щодо управління та оцінки якості освіти;

- вивчити особливості вищої освіти в умовах COVID-19
- дослідити місце України в європейському просторі стандартів якості вищої освіти;
- провести кількісний та якісний аналіз системи вищої освіти в Україні;
- зробити оцінку рівня якості вищої освіти в Україні;
- визначити основні проблеми та виклики в системі забезпечення якості вищої освіти України;
- надати пропозиції покращення системи якості вищої освіти в Україні.

Об'єкт і предмет дослідження. *Об'єктом* кваліфікаційної роботи є формування системи публічного управління якістю освіти в Україні. *Предметом* дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти забезпечення якості вищої освіти в Україні.

Методи дослідження. В ході написання роботи було використано метод пошуку та збору інформації; метод аналізу та синтезу; графічний та табличний методи для відображення отриманих результатів дослідження; метод узагальнення для написання висновків роботи.

Інформаційну базу дослідження становлять підручники, посібники, монографії, наукові публікації, нормативно-правові документи, аналітичний звіт НАЗЯВО за 2020 р., ресурси мережі Інтернет в яких висвітлюється досліджуване питання.

Елементи наукової новизни одержаних результатів. У кваліфікаційній роботі запропоновано заходи покращення системи якості вищої освіти в Україні.

удосконалено:

- напрями реформування освіти в Україні;
- надано рекомендації для подальшого забезпечення академічної доброчесності в системі вищої освіти в Україні з метою підвищення її якості.

дістали подальшого розвитку:

- способи підвищення якості акредитації освітніх програм вищих навчальних закладів в Україні;

- визначено основні законопроекти, які будуть сприяти забезпеченню та підвищенню якості освіти в Україні.

Практичне значення одержаних результатів. Запропоновані в роботі заходи щодо удосконалення системи якості вищої освіти в Україні можуть сприяти підвищенню рівня якості вищої освіти в Україні.

Особистий внесок здобувача. Наведені в роботі теоретичні обґрунтування та практичні розробки, висновки і рекомендації, зроблені автором самостійно на основі проведеного аналізу та узагальнення вивченого теоретичного та практичного матеріалів.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні результати досліджень кваліфікаційної роботи були викладені в доповіді автора на Науково-практичній конференції науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених НІ економіки і агробізнесу «Наукові читання – 2021» (24 травня 2021 р.) – Житомир, 2021; Міжфакультетська студентська науково-практична конференція «Студентські читання – 2021» - Житомир, 2021 ; Поліський національний університет – Житомир, 2021.

Публікації. За темою дослідження опубліковано 3 наукових праці:

1) Єліна В.О. Особливості застосування державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти. Науково-практична конференція науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених НІ економіки та агробізнесу «Наукові читання – 2021» (24 травня 2021 р.) – Житомир, 2021.

2) Єліна В.О. Рівень якості вищої освіти в Україні. Міжфакультетська студентська науково-практична конференція «Студентські читання – 2021» - Житомир, 2021.

3) Єліна В.О. Україна в європейському просторі стандартів якості вищої освіти. Механізми управління розвитком територій: зб. наукових праць у 2 ч. Ч.2. Поліський національний університет – Житомир, 2021.

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи. Дана наукова робота викладена на 34 сторінки і складається з вступу, 3 розділів, висновків та пропозицій. Робота налічує 15 рисунків, 22 додатка. Список використаних джерел налічує 40 джерел та викладений на 5 сторінках

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ

1.1. Сутність поняття «якість освіти»

Проблема якості шкільної та вищої освіти завжди є актуальною. Якісна шкільна освіта для учня є підґрунтям для його подальшого навчання, це головна цінність яку отримує людина для існування в сучасному суспільстві.

Продуктом якісної освіти є нове покоління, майбутнє суспільство, отже відповідальність за якість освіти повинна бути особливо високою. Саме поняття якість можна трактувати як відповідність сукупних характеристик продукту або послуги певним стандартам.

На рис. 1.1 подано визначення поняття «якість освіти» в нормативних документах.

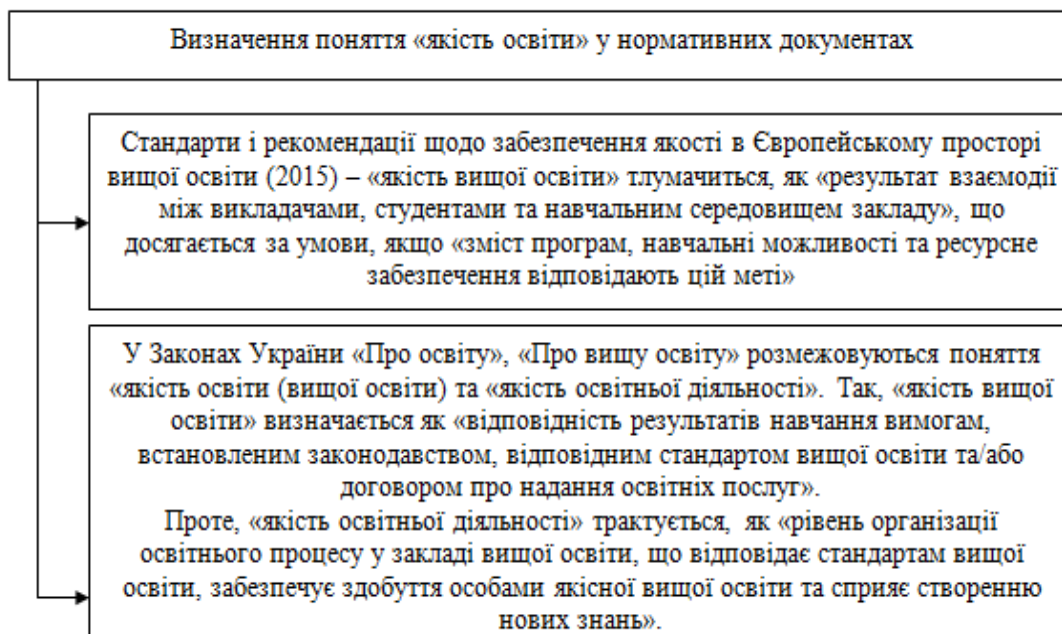

Рис. 1.1. Розкриття змісту поняття «якість освіти» в нормативних документах

Джерело: складено автором на основі [1; 29, с. 6]

Стосовно визначення поняття «якість освіти» думки дослідників даного поняття поділились. Так, одні автори вважають що «якість освіти» - це ступінь задоволення очікувань різних учасників процесу освіти від надаваних закладом освіти послуг. Інші автори трактують поняття «якість освіти» - як ступінь досягнення цілей та завдань в освіті, які були визначені.

Освіта – це важлива сфера соціального життя, яка формує інтелектуальний, культурний та духовний стан суспільства. Склад та спрямованість освіти мають прояв у освітніх програмах і стандартах. Надання якісної освіти – є однією з нагальних завдань сьогодення. Розглядаючи поняття «якість освіти» його можна представити у вигляді послідовного процесу (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Поняття «якість освіти» як процес

Джерело: складено автором на основі [8]

Якість освіти в першу чергу залежить від «якості» носія знань, (вчителя, професорсько-викладацького складу) від його вміння передати знання до учнів за допомогою різних навчальних методик. В свою чергу, учні, студенти отримав якісну освіту можуть: при вступі на навчання пройти всі випробувальні тести та екзамени; при влаштуванні на роботу вдало пройти співбесіду та конкурсний відбір. Основні чинники, які здійснюють вплив на якість вищої освіти та освіти в цілому подані в Додатку А.

Варто зазначити, що умови сьогодення потребують постійного навчання та удосконалення своїх навичок в професійної діяльності. Безперервне навчання стає реальною необхідністю.

Принципи на яких будується система менеджменту якості освіти подані у Додатку Б. Варто зазначити, що без якісного процесу отримати якісний результат неможливо. Якість освітнього процесу – це інтегральне поняття, в якому можна виокремити декілька складових (Додаток В).

Викладач – це ключова фігура у навчальному процесі. Саме з формування викладацького складу починається забезпечення якості освіти в начальному закладі. Викладач передає знання, формує особистість та світогляд учня. З цього приводу варто розглянути основні якісні характеристики викладача (Додаток Г).

Отже, якість освіти – це складна категорія від якої залежить рівень набутих знань та конкурентоспроможність людини на ринку праці.

1.2. Методичні підходи щодо управління та оцінки якості освіти

Головною умовою конкурентоспроможності будь-якого освітнього закладу є управління якістю освітнього процесу. Управління якістю освіти – це відповідь на запит людини щодо отримання високоякісної освіти, який в наш час має орієнтир на належний рівень та якість життя. Сьогодні в теорії та практиці управління якістю освіти виокремлюють декілька основних підходів, які подані у Додатку Д. Сучасні підходи щодо освіти у сукупності становлять підґрунтя для формування сучасних освітніх цінностей. Кожний підхід відрізняється моделями шкіл та значною кількістю організаційних форм (Додаток Е). В ході використання будь-якого підходу в будь-якій системі освіти, їх складові повинні задовольняти певним вимогам, які подані у Додатку Ж.

Повна загальна середня освіта є підґрунтям для подальшого навчання людини у закладах вищої освіти, проведення оцінки її якості є досить актуальним питанням. Основні форми проведення оцінки якості освіти в Україні подані на рис. 1.3, пояснення до деяких форм оцінки подано в Додатку И.

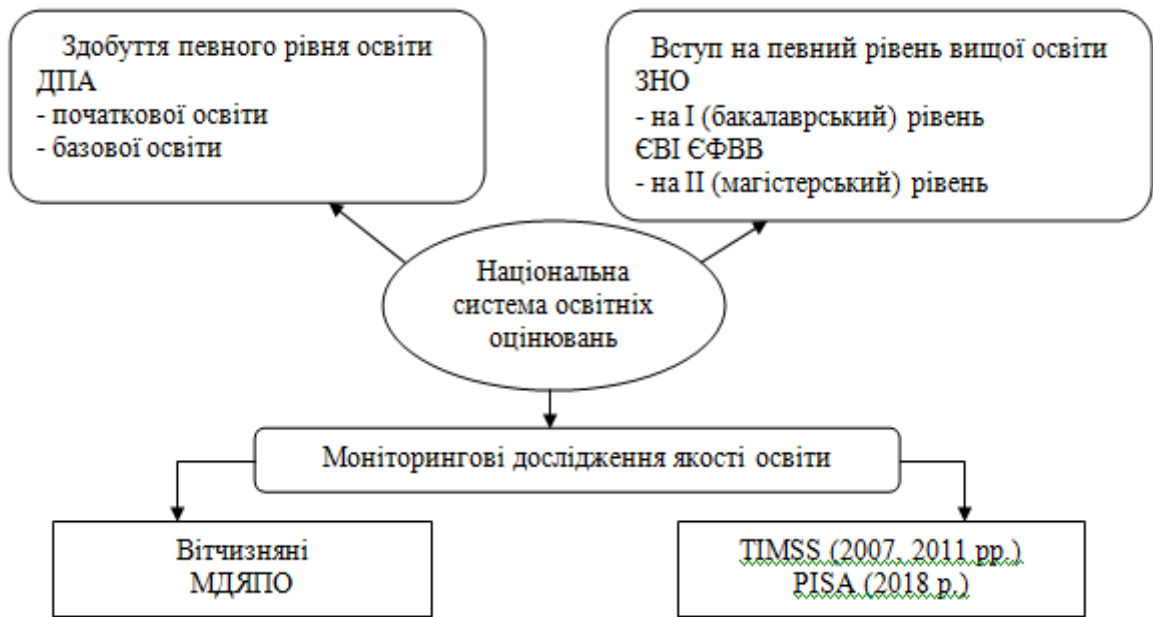

Рис. 1.3. Загальна система оцінки освіти в Україні

Джерело: [17]

Не дивлячись на наявність національних систем проведення оцінки якості освіти, заклади освіти повинні проводити і власні оцінювання якості освіти в освітній установі. До загально відомих методів проведення оцінки якості освіти в закладі освіти належать: внутрішній та зовнішній аудит, рейтинговий метод оцінки учнів та викладачів. Також можна використовувати такі методи, як: рекрінг – оцінка якості освіти за послідовними діями (кар’єра, професійна задоволеність учнів, викладачів, задоволеність батьків та учнів, вступ випускників до професійно-навчальних закладів та ін.) та бенчмаркінг – порівняння та оцінка досягнутих результатів з найкращими в сфері порівняння (в освітньому закладі, на паралелі, у класі, групі та ін.).

При проведенні оцінки якості вищої освіти використовують різні критерії, так наприклад І. Анненкова запропонувала використання трьох видів критеріїв оцінки якості, а саме критеріїв якості:

- умов в яких здійснюють освітній процес в закладі вищої освіти;
- функціонування освітнього процесу в закладі вищої освіти;

- результатів здобувачів освіти в закладі вищої освіти [4].

У Додатку К подана система критеріїв оцінки та показників якості вищої освіти. Варто зауважити, що важливими показниками якості системи вищої освіти є саме кількісні її показники, тому саме вони відображають стан системи освіти, її розвиток та досягнення встановлених цілей.

1.3. Особливості вищої освіти в умовах COVID-19

В роботу закладів вищої освіти внесли свої корективи пандемія COVID-19 та оголошення карантинних обмежень у всьому світі із квітня 2020 року. Закриття кордонів в усьому світі призвело до зниження академічної мобільності студентів, зменшилось фінансування міжнародних освітніх проектів. Були перенесені або загалі скасовані міжнародні наукові конференції. В наслідок пандемії почала зростати віртуальна мобільність, навчання почало набирати форму он-лайн конференцій.

Пандемія COVID-19 сприяла трансформації вищої освіти у віртуальну площину. Проте більшість освітніх установ України не були готові до такого швидкого переходу до он-лайн навчання. В більшості закладів вищої освіти України до карантинного періоду використовувалися лише деякі елементи он-лайн освіти. Так, до цього методу он-лайн навчання було запроваджено для студентів переміщених закладів вищої освіти Донецької та Луганської областей, в результаті окупації Криму та військових дій на Сході країни. Також он-лайн навчання використовується для засуджених в колонії.

Проведене Національним агентством із забезпечення якості освіти опитування серед 343 студентів щодо їх попереднього досвіду використання он-лайн освіти показало наступні результати (рис. 1.4).

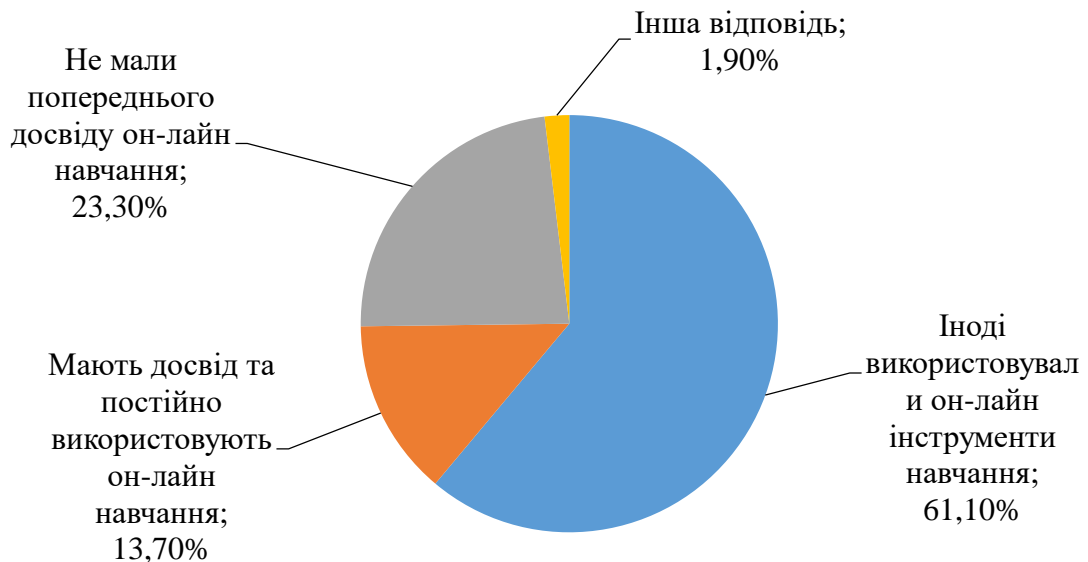

Рис. 1.4. Розподіл відповідей на запитання «Чи маєте ви досвід використання он-лайн освіти?»

Джерело: [19]

Отже, до пандемії лише 13,7% з опитуваних студентів мали досвіди та постійно користувалися інструментами он-лайн навчання, 61,1% студентів лише іноді використовували он-лайн інструменти для навчання, 23,3% студентів взагалі не користувалися інструментами он-лайн навчання.

Варто зазначити, що більшість українських лекторів (86,0%) не мають досвіду у застосуванні інструментів он-лайн навчання.

Не дивлячись на перший шок після оголошення карантинних обмежень, заклади вищої освіти почали швидко переходити до використання інструментів он-лайн навчання. Проведення навчань було перенесено на такі он-лайн платформи з використанням відео-зв'язку, як: Moodle, Google Meets, Zoom тощо. Найбільш оптимальним учасники опитування назвали використання Zoom (85,0%) [19].

Зауважимо, що перехід до он-лайн навчання також дозволив виявити проблеми з наданням Інтернету населенню України, оскільки не у всіх населених пунктах, селах, містечках є покриття, а також не всі студенти мають необхідні гаджети для он-лайн навчання.

Проте, запровадження он-лайн освіти у зв'язку з пандемією мало і позитивний вплив. Так студенти отримали можливість знаходячи у будь-якій точці світу відвідувати лекції та семінари; отримали навички виконувати домашнє завдання в індивідуальному темпі; оцінювання учнів стало більш прозорим.

Стосовно викладачів, то загальна більшість мають необхідні компетенції для проведення он-лайн занять, проте необхідно проводити тренінги та семінари з методів он-лайн викладання.

Загалом, можна сказати, що он-лайн освіти набуває все більшої популярності в світі, отже трансформація вищої освіти у он-лайн площину є неминучою. З приводу чого, керівництву закладів вищої освіти потрібно приділити значну увагу, що підвищення якості он-лай викладання, розробці он-лайн платформ та забезпеченню студентів необхідним обсягом матеріалів, які будуть доступні в електронному вигляді. Також, потрібно проводити постійний моніторинг серед студентів та викладачів щодо їх задоволеності організацією он-лайн освіти.

Висновки до розділу 1

Надання якісної освіти населенню – це підґрунтя для розвитку держави, її конкурентоспроможності на світовому рівні. Саме поняття якість освіти можна розглядати як певний процес передачі знань з використанням сприйнятливих методик, які базуються на фундаментальних та затребуваних нових знаннях. Якість освіти в першу чергу залежить від носія знань, отже рівень знань викладача та його постійне удосконалення в професійні сфері здійснюють значний вплив на якість освіти. Підґрунтям для вступу та навчання в закладах вищої освіти виступає загальна середня освіта, таким чином оцінка її якості є теж актуальним питанням. Управління якістю освіти

проводиться за допомогою використання різних підходів: наукового, системного, процесного, програмно-цільового та ситуаційного.

Стосовно сучасних підходів до освіти, то тут використовують: класичний, прагматичний, розвиваючий, соціально-орієнтований та ліберальний підходи.

При проведенні оцінювання рівня якості вищої освіти використовують низку критеріїв та показників, основними з яких є саме кількісні показники. Варто зазначити, що більшість закладів освіти проводять самостійне оцінювання рівня якості освіти в своєму навчальному закладі, також часто для оцінки використовують такі методи, як рекринінг та бенчмаркінг.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1. Місце України в європейському просторі стандартів якості освіти

Європейські країни у 1999 році запровадили Болонський процес для реформування та формування освітнього простору, який характеризується спільними єдиними стандартами та критеріями в системі вищої освіти. Основні документи, які були ухвалені стосовно створення єдиного простору вищої освіти на Європейському просторі подані у Додатку Л. Зазначимо, що офіційно Україна приєдналася до Болонського процесу у 2005 році.

Головна мета всіх підписаних документів у сфері спільного освітнього простору – забезпечення та підвищення стандартів якості вищої освіти. Основу системи становлять три складові, які пов'язані між собою (рис. 2.1).

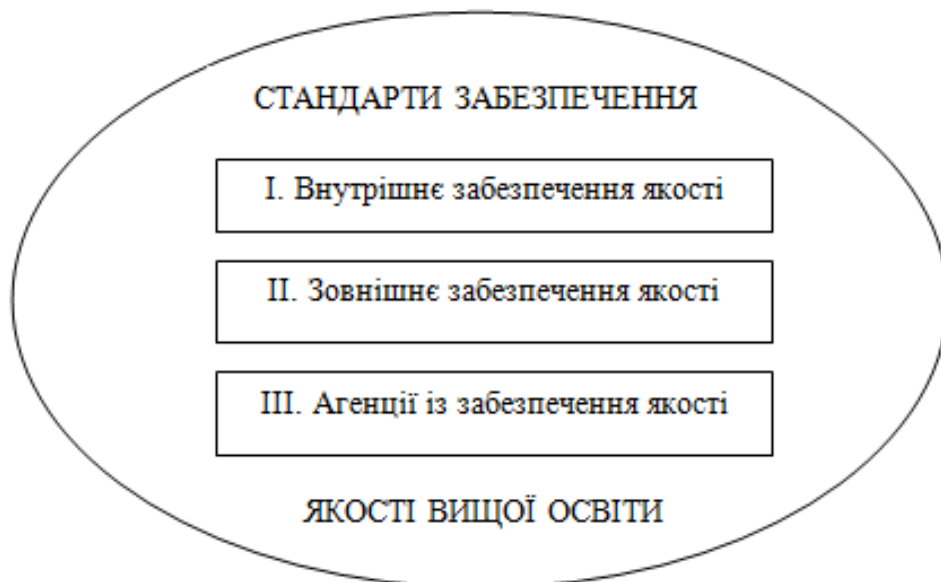

Рис. 2.1. Система стандартів якості вищої освіти Болонського процесу

Джерело: [35, с. 42]

Детальне пояснення до кожної складової системи якості вищої освіти подано у Додатку М. Забезпечення якості вищої освіти, впровадження покращень освітньої підготовки фахівців – є запорукою формування якісного суспільства. Базові засади формування та забезпечення якості вищої освіти та інструменти визначення якості Європейського простору подані у Додатку Н.

В Україні з часів підписання угоди проведено низьку заходів стосовно модернізації та відповідності освітньої діяльності до європейських вимог. Діють системи ліцензування та акредитації, проводиться інспектування вищих навчальних закладів державою – зовнішній контроль, всередині закладів проводиться ректорський контроль. З приводу того, що досі не створено єдиних національних стандартів забезпечення якості вищої освіти в Україні, всі перераховані вище компоненти, як окремо, так і разом, не досягають необхідного ефекту поліпшення якості вищої освіти [30, с. 42-43].

Значним кроком для забезпечення якості вищої освіти в Україні стало створення національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО). Структура агентства станом на вересень 2020 року подана у Додатку П. Основні завдання НАЗЯВО зображені на рис. 2.2.

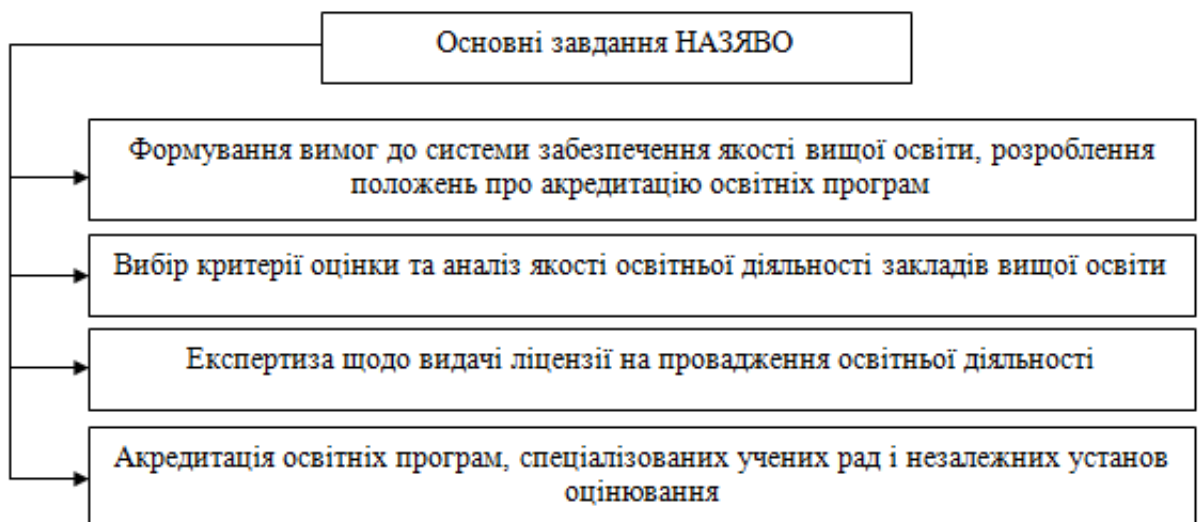

Рис. 2.2. Завдання покладені на НАЗЯВО

Джерело: [19]

Не дивлячись на створення НАЗЯВО, на сьогодні в Україні не існує цілісної системи забезпечення якості вищої освіти. Застосування в закладах вищої освіти різноманітних моделей моніторингу, управління якістю та проведення аудиту, відсутність розробленої системи мотивації для закладів вищої освіти, викладачів та студентів, яка стосується забезпечення та дотримання необхідного рівня якості освіти, не сприяють усталенню системи. Необхідно створювати комплексну систему на національному рівні.

2.2. Кількісний та якісний аналіз системи вищої освіти в Україні

Перш ніж проводити оцінку якості системи вищої освіти в Україні, варто розглянути її кількісні та якісні показники. Так, станом на грудень 2020 року в Україні діяло: 1089 закладів вищої освіти та 162 наукових інститути (установи). Структура закладів вищої освіти, які занесені в Єдину державну електронну базу з питань освіти за типами подана на рис. 2.3.

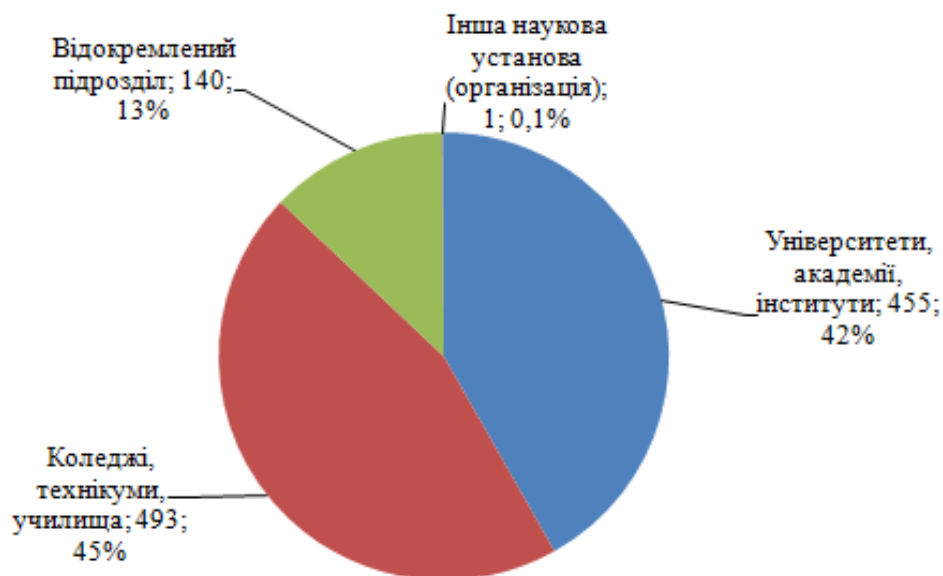

Рис. 2.3. Структура закладів вищої освіти в Україні за типами станом на грудень 2020 р.

Джерело: складено автором на основі [23, с. 21]

Таким чином, кількість коледжів, технікумів та училищ займає 45% від всіх закладів вищої освіти в Україні. На університети, академії та інститути припадає 42% від всіх закладів вищої освіти. Розглядаючи форми власності закладів вищої освіти визначено наступне: 650 закладів у державній власності (59,7); 344 заклади – приватна власність (31,6%), 94 заклади у комунальній власності (8,6%) та 1 заклад у корпоративній власності (0,1%).

Найбільша кількість закладів вищої освіти сконцентрована у м. Київ (158), Дніпропетровської області (89), Харківській області (83) та Львівській області (80). Розподіл закладів вищої освіти за всіма регіонами України подано у Додатку Р.

Серед університетів, академії та інститутів у державній власності знаходиться 262 заклади (57,6%, у приватній – 167 закладів (36,7%) та у комунальній власності – 26 закладів (5,7%). За регіональним розподілом університети, академії та інститути переважають у м. Київ – 106 закладів, у харківської області – 47 закладів, у Дніпропетровської області – 34 заклади, у львівській – 29, у Одеській – 28. У інших регіонах України кількість університетів, академії та інститутів є меншою за 20 закладів [23, с. 20].

Серед відокремлених підрозділів у категорії закладів вищої освіти державними є 80 закладів (57,1%), приватними 60 закладів (42,9%).

Статус національного закладу із 16 січня 2020 року у відповідності до змін В Законі України «Про вищу освіту» став почесним, тобто більш його нікому не присвоюють, але у тих у кого він був його теж не забирають. Отже, статус національного вищого навчального закладу на сьогодні мають 117 державних та 1 комунальний вищі навчальні заклади.

Досліджуючи структуру здобувачів вищої освіти в Україні визначено, що станом на жовтень 2020 року в Україні нараховувалось на 73960 осіб – здобувачів вищої освіти, це менше ніж у порівнянні з жовтнем 2019 року, а саме – 1065143 здобувачі вищої освіти (рис. 2.4).

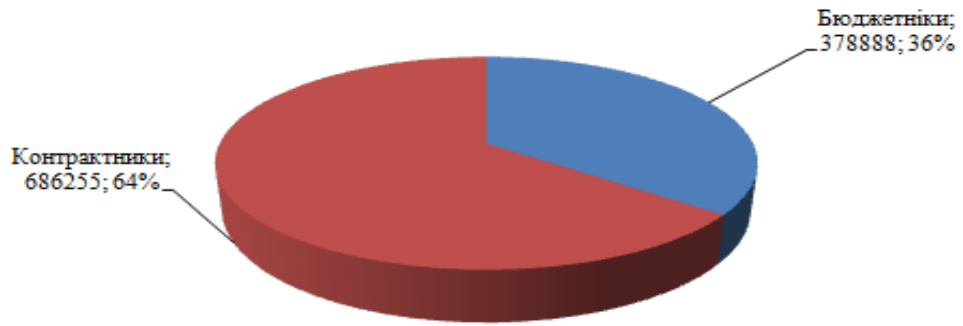

Рис. 2.4. Структура бюджетників та контрактників серед здобувачів вищої освіти в Україні у 2020 р.

Джерело: складено автором на основі [23, с. 24-25]

За формою навчання здобувачі вищої освіти поділилися наступним чином: 71,13% - денна форма навчання, 28,72% - заочна форма навчання, 0,15% - вечірня форма навчання. На рис. 2.5 подано кількість студентів у розрізі форм навчання.

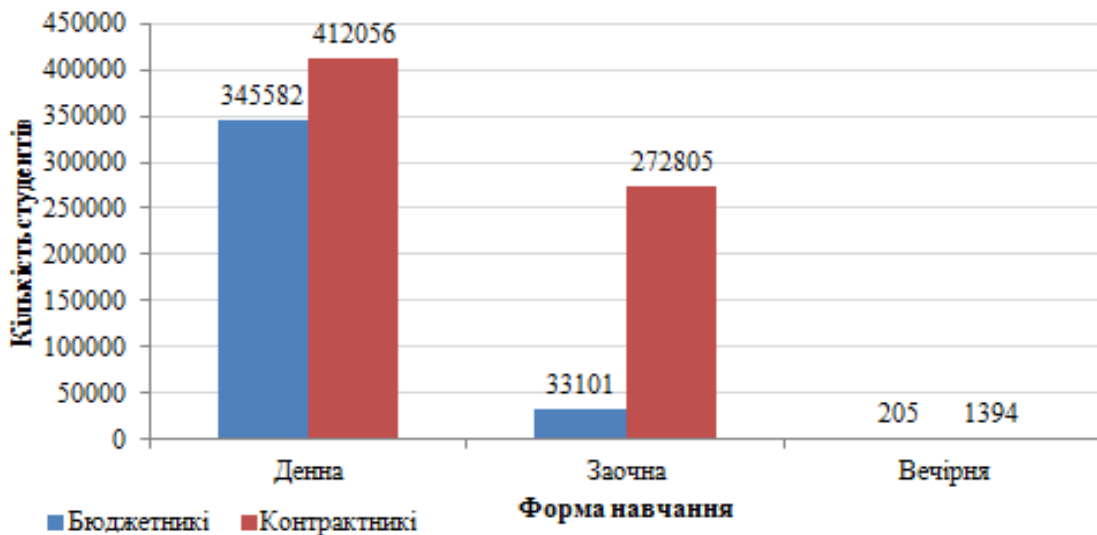

Рис. 2.5. Кількість здобувачів вищої освіти в Україні станом на 2020 р. за формами навчання

Джерело: [23, с. 26]

Отже, як видно з рис. 2.5 переважають студенти контрактники, які навчаються на денної формі навчання. За регіональним розподілом 23,7% студентів припадає на м. Київ, на Харківську область – 12,6% студентів, на Львівську область – 8,3%, на Одеську область – 6,7% студентів та на Дніпропетровську область – 6,5% студентів, на інші області припадає менше ніж 5,0% студентів.

Розподіл здобувачів вищої освіти за рівнями вищої освіти у 2020 р. виглядає наступним чином:

- молодший бакалавр – 2198 студентів (0,2%);
- бакалавр – 721755 студентів (67,8%);
- спеціаліст – 13802 студенти (1,3%);
- магістр – 327388 студентів (30,7%) [23, с. 27].

ТОП-10 найбільш популярних спеціальностей серед здобувачів вищої освіти в Україні подано на рис. 2.6.

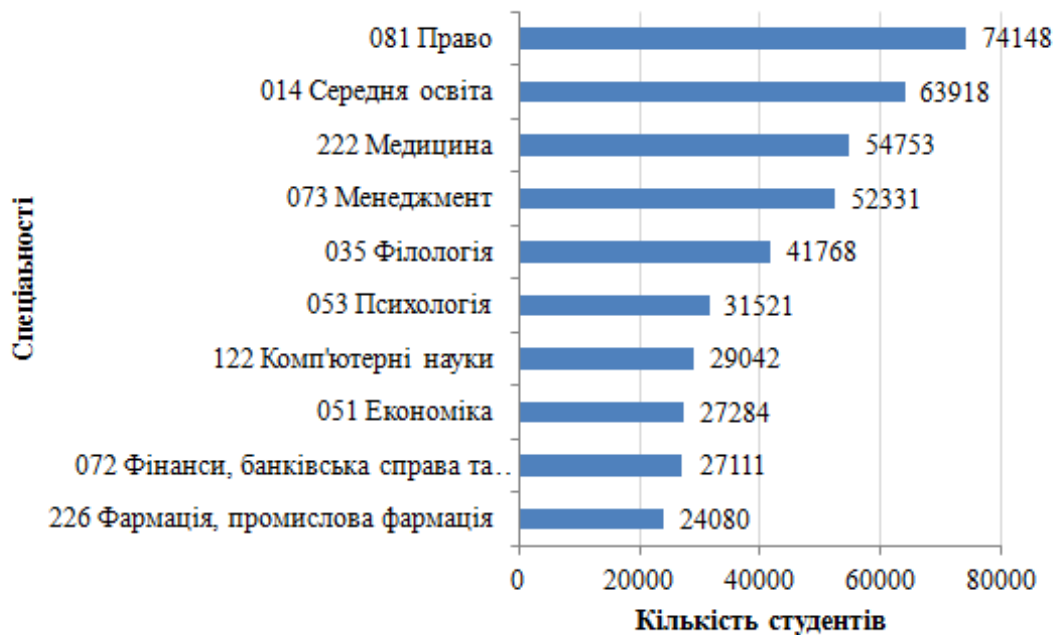

Рис. 2.6. ТОП-10 популярних спеціальностей в Україні серед здобувачів вищої освіти

Джерело: [23, с. 29]

Спеціальність 081 «Право» є найбільш популярною серед здобувачів вищої освіти вже досить довгий час. За гендерним розподілом жінки серед здобувачів вищої освіти переважають чоловіків, та становлять 51,4% від загальної чисельності. За віком серед здобувачів вищої освіти переважають студенти від 17-22 років, які становлять більше 70% від всіх студентів.

Перше місце серед закладів вищої освіти за кількістю подання заяв на вступ посідає КНУ ім. Т. Шевченка, другу сходинку посідає НТУ України «КПІ ім. І. Сікорського», третю сходинку посідає ЛНУ ім. І. Франка. Серед іноземних студентів, які обрали Україну для здобуття вищої освіти у трійку лідерів входять студенти із Індії 18429 осіб, студенти із Марокко становлять 8233 особи, із Азербайджану 5470 осіб [23, с. 35]. Аналіз викладацького складу показав, що станом на 2019/2020 навчальний рік у університетах, академіях та інститутах працювало 133459 осіб (рис. 2.7).

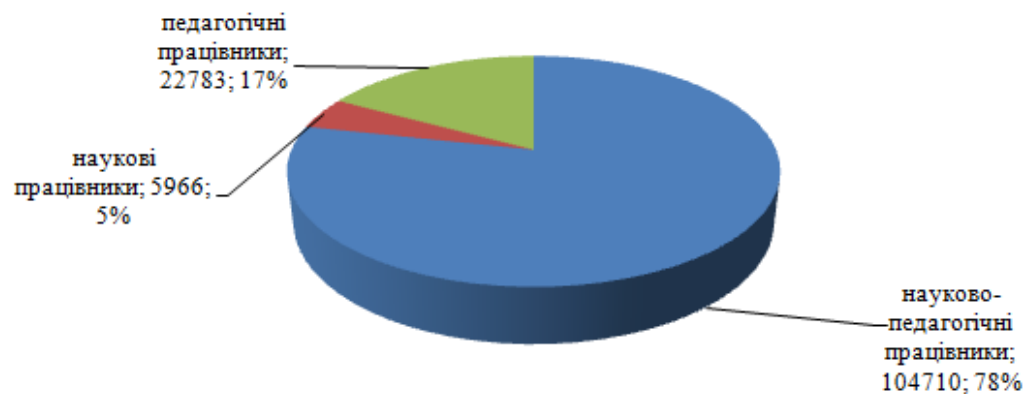

Рис. 2.7. Склад та структура викладацького складу в університетах, академіях та інститутах в Україні 2019/20 рр.

Джерело: [23, с. 47]

Науковий ступінь доктора філософії (кандидата наук) мають 63096 осіб, доктора наук – 15584 особи, професора – 12402 особи, доцента – 41548 особи та старшого дослідника – 1396 осіб. За гендерною ознакою серед викладацького складу в університетах, академіях та інститутах переважають жінки – 56,5%, чоловіки становлять – 43,5%.

2.3. Оцінка рівня якості вищої освіти в Україні

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти проводило оцінку рівня якості освіти у закладах вищої освіти у 2019 р. за допомогою опитування в якому приймали участь 183 заклади: 148 закладів вищої освіти державної форми власності, 22 заклади вищої освіти приватної форми власності та 13 закладів вищої освіти у комунальній формі власності.

За відповідями, які були надані закладами вищої освіти стосовно наявності у них системи внутрішнього забезпечення якості освіти 125 відповіли, що її мають, інші 58 закладів вищої освіти заявили, що мають певні її елементи. Варто наголосити, що якщо до 2000 року лише 3,3% закладів вищої освіти розпочали створювати систему внутрішнього забезпечення якості, то у період 2001-2014 рр. дану систему почали впроваджувати вже 30,6% закладів, а після 2014 р. – 58,5%. Стосовно проведення сертифікації системи внутрішнього забезпечення якості, то у 27,3% закладів вона проводилася; процес сертифікації відбувається у 1,1% закладів, у 57,4% йде процес підготування до сертифікації, а 14,2% не відповіли на запитання [23, с. 52]. Проблеми з якими зіткнулися заклади вищої освіти під час запровадження сертифікації внутрішнього забезпечення якості подані у Додатку С. Отже, найбільшою проблемою названо перманентні зміни в системі вищої освіти та у нормативних документах – 75,4% опитуваних, та відсутність методичних матеріалів, що говорить про не готовність ухвалення власних рішень та прагнення залишатися діяти під директивним управлінням.

Дослідження роботи систем якості вищої освіти у вищих навчальних закладах показало, що у 50,3% закладів створено окремий підрозділ з цього напрямку, у 30,1% закладів функції передано до навчально-методичних відділів, у 13,7% функції передано до деканів та у 8,7% створено окремий підрозділ. Координування роботи системи внутрішнього забезпечення якості у 56,3% закладів покладено на проректора з навчальної роботи, у 27,9% на

ректора, а у 25,1% закладів за це відповідає окрема особа [23, с. 59]. Опитування стосовно якості освітніх програм вищих навчальних закладів показало, що 74,9% з них проводять перегляд переліку своїх освітніх програм щороку, 17,5% - раз у декілька років, а 3,3% декілька разів на рік. Фактори впливу на відкриття та закриття освітніх програм у закладах вищої освіти за підсумками проведеного опитування подані у Додатку Т. Так, основний фактор, який впливає на відкриття нових освітніх програм – це кон'юнктура ринку, таку відповідь надали 95,1% всіх учасників опитування. Також суттєвий вплив здійснює ініціатива викладачів закладу – 65,0%. Серед факторів, які впливають на закриття освітніх програм – 44,8% опитуваних назвали нерентабельність. Дослідження заходів, які проводять заклади вищої освіти після проведення ними оцінки якості освітніх програм подані у Додатку У. Так, у 90,2% закладів систематично проводять перегляд змісту існуючих дисциплін. 70,5% відповіли, що систематично розширюють перелік дисциплін вільного вибору студента. 61,7% здійснюють перенесення дисципліни на інший курс, але несистематично. 58,5% відповіли, що вилучають непотрібні дисципліни на систематичній основі. Також, більшість закладів вищої освіти зазначили, що саме перегляд змісту існуючих дисциплін це найбільш ефективний захід в системі підвищення якості існуючих освітніх програм закладу [23, с. 67].

У 96,7% закладів, які прийняли участь в опитуванні, відповіли, що використовують для оцінки якості викладачів проведення оцінювання наукової активності викладача (участь у конференціях, кількість публікації тощо). 91,8% закладів роблять це за допомогою оцінки обсягу та якості розробленого викладачем навчально-методичного забезпечення дисципліни. У 86,9% закладів систематично оцінюють позааудиторну активність викладача, у 68,9% систематично використовують регулярні опитування студентів щодо якості роботи викладачів, а у 66,7% закладів проводять ректорські контрольні. У 34,4% закладів на систематичній основі проводять підсумковий контроль з дисципліни іншим викладачем [23, с. 69].

За результатами проведеної оцінки якості викладання в закладах вищої освіти впроваджують певні заходи, так найбільш поширеними є проведення індивідуальної бесіди керівника з викладачем, на систематичній основі це відбувається у 73,2% закладів, що приймали участь в опитуванні. 65,0% закладів формують та оприлюднюють рейтинги викладачів. У 59,6% закладів, працівників, які отримали невисокий бал при оцінюванні зобов'язують проходити курси підвищення кваліфікації. Преміювання найкращих викладачів на постійній основі використовується у 50,3% закладів, несистематично, але здійснюють преміювання найкращих викладачів у 42,6% закладів. Саме преміювання найкращих та проведення бесіди керівника з викладачем визнано найбільш ефективними заходами [23, с. 74-75].

Для проведення оцінки якості результатів навчання заклади вищої освіти використовують певну низку інструментів. Так, 83,6% систематично проводять внутрішні заміри знань, а 55,2% систематично проводять зовнішні заміри знань. На систематичній основі 39,3% закладів використовують для оцінки якості результатів навчання зворотний зв'язок від випускників, 57,9% закладів використовують даний інструмент несистематично. Зворотній зв'язок з організацією де працюють випускники закладу для визначення оцінки якості результатів навчання на систематичній основі використовують 43,2%, а несистематично використовують 55,2% закладів вищої освіти [23, с. 78]. Заходи, які здійснюють заклади вищої освіти після отримання результатів оцінки якості результатів навчання подані у Додатку Ф.

Отже, найбільш поширеним заходом є перегляд кадрового складу, що забезпечує викладання на цій освітній програмі – 70,5% здійснюють це систематично. Перегляд доцільності збереження освітньої програми на систематичній основі використовують 66,1% закладів вищої освіти [23, с. 78].

Проведення оцінки якості робіт здобувачів вищої освіти здійснюється такими способами, як: перевірка на плагіат, оцінка роботи керівником викладачем, внутрішнє рецензування, зовнішнє рецензування, публічний

захист роботи. Варто зазначити, що на сьогодні зростає роль перевірки на плагіат, особливо для дипломних робіт магістрів та бакалаврів. Так, у 2019 р. 84,7% дипломних робіт магістрів було перевірено на плагіат, а також 64,5% дипломні роботи бакалаврів. Значна частка наукових робіт (тези та статті) було перевірено на плагіат – 73,2%. Варто зазначити, що саме ці види робіт мають найбільший відсоток із застосування зовнішнього рецензування. Дані стосовно використання форм оцінювання до кожного виду робіт здобувачів вищої освіти подані у Додатку X. Серед найбільш ефективних інструментів оцінки якості робіт здобувачів вищої освіти названі публічний захист робіт та перевірка на плагіат [23, с. 84].

Одним із елементів якості освіти є якість інфраструктури навчальних закладів, її відповідність до сучасних вимог. Так, проведена закладами вищої освіти самооцінка їх інфраструктури за п'яти бальною шкалою показала наступні результати (рис. 2.8).

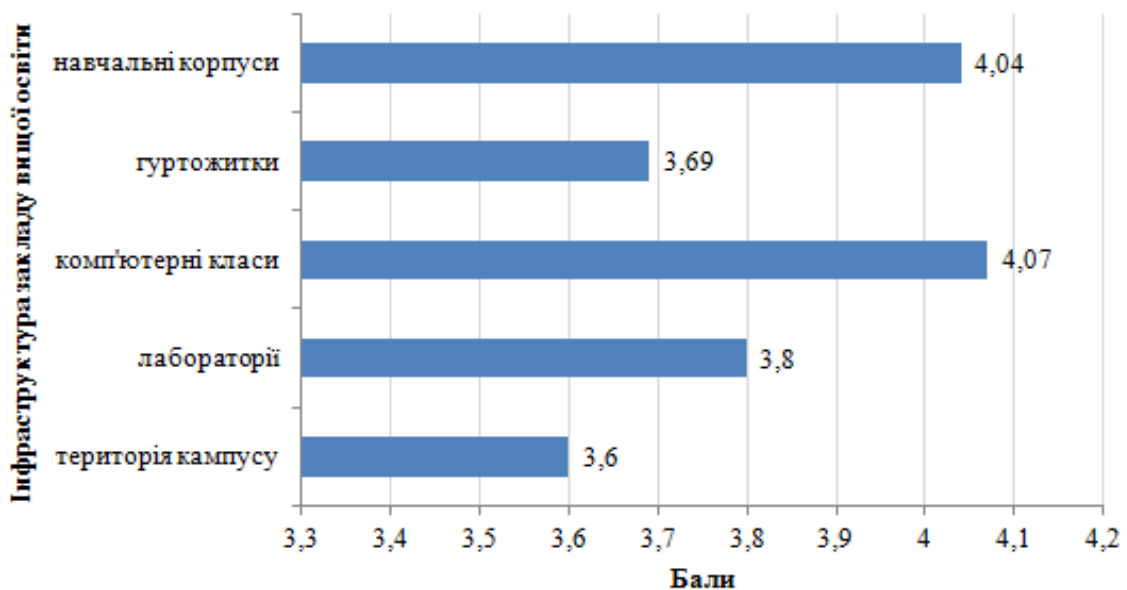

Рис. 2.8. Оцінка власної інфраструктури закладами вищої освіти за п'яти бальною шкалою

Джерело: [23, с. 85]

Отже, як видно за проведеною оцінкою (рис. 2.8), інфраструктура закладів вищої освіти не в найкращому стані. Особливо це стосується

гуртожитків та території кампусів. Оцінка закладів вищої освіти щодо адаптування їх інфраструктури для людей з особливими потребами показала наступні результати: у 77,6% приміщень пристосовані частково; у 14,8% робота із пристосування приміщень не проводилася або лише розпочата; та лише у 7,7% всі приміщення повністю пристосовані для осіб з особливими потребами [23, с. 86].

Важливою складовою якості вищої освіти є студентоцентризований підхід. Так, за проведеним опитуванням вдалося з'ясувати наступне: у 67,2% закладів вищої освіти публічно доступний документ, який регламентує процедуру розгляду скарг студентів, проте у 24,6% даний документ відсутній. Лише у 8,7% закладах вищої освіти наявна посада «освітнього омбудсмена».

Висновки до розділу 2

Вступ України до Болонського процесу поклав початок реформування системи вищої освіти та формування і забезпечення якості освіти відповідно до європейських стандартів. Для нагляду за переходом вищих навчальних закладів до європейського рівня якості та проведення оцінки їх діяльності в цієї сфері створено національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Станом на грудень 2020 року в Україні здійснює свою діяльність 1089 закладів вищої освіти, з яких 650 закладів – це державна власність. Переважна більшість студентів навчаються на контрактній основі – 64,0% від всіх здобувачів вищої освіти. У трійку найбільш популярних спеціальностей входять: право, середня освіта та медицина. У структурі викладацького складу переважають науково-педагогічні працівники – 78,0%.

Проведене НАЗЯВО серед 183 закладів вищої освіти опитування говорить, що заклади поступово впроваджують внутрішню систему якості освіти. Проте, головною проблемою було названо перманентні зміни системи вищої освіти та зміни у нормативних документах, також відсутність

необхідних для впровадження змін методичних матеріалів, а це вказує на небажання брати на себе відповідальність та відходити від директивного управління.

Для дотримання рівня якості освітніх програм 74,9% закладів щороку переглядають перелік освітніх програм. На відкриття нових програм найбільший вплив здійснює кон'юнктура ринку, а на закриття – нерентабельність. 83,6% закладів щороку проводять внутрішні заміри якості результатів навчання. Останній час широкого використання при проведенні оцінки якості робіт здобувачів вищої освіти набуває використання перевірки на плагіат, проте не існує єдиної соціальної програми, яку використовували би всі заклади вищої освіти. Серед робіт, які частіше перевіряються на плагіат є дипломні роботи бакалаврів та магістрів.

Якість освіти – це не лише навчальний процес, а і інфраструктура закладів, оскільки саме облаштування аудиторій, навчальних корпусів та гуртожитків сприяє проведенню якісного навчального процесу. Найбільша прогалина в цієї сфері – це стан гуртожитків та територій кампусу.

Отже, на сьогодні в системі вищої освіти залишається ряд питань, щодо підвищення її якості та досягнення європейського рівня. Варто розробляти систему мотивації як для викладачів, так і для студентів, щодо забезпечення якості навчального процесу та проведення постійного її підвищення, з метою отримання якісної освіти європейського рівня. Розроблення закладами вищої освіти гнучкої моделі навчального плану сприяла би здійсненню оперативних змін в переліку дисциплін закладу. Також необхідно проводити модернізацію курсів.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

3.1. Визначення основних проблем в системі забезпечення якості вищої освіти України

Створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) стало головним поштовхом для подальшої роботи в сфері забезпечення якості вищої освіти України та впровадження всіх необхідних норм та стандартів відповідно до міжнародних положень. Сьогодні перед НАЗЯВО постає ряд проблем та викликів, які перешкоджають розвитку та формуванню системи якості вищої освіти в Україні (рис. 3.1).

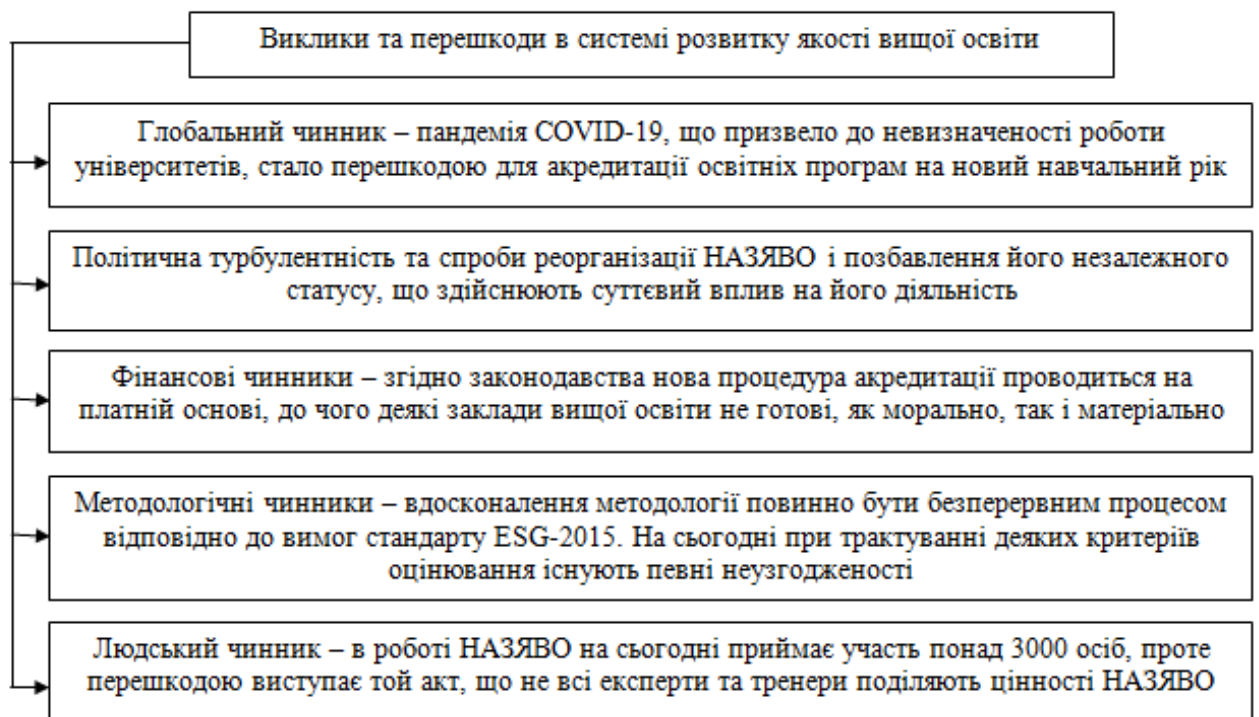

Рис. 3.1. Основні проблеми та виклики, що постають перед НАЗЯВО на шляху формування системи якості вищої освіти в Україні

Джерело: складено автором на основі [23, с. 160-164]

Отже, основні проблеми та виклики, що постають перед НАЗЯВО - це карантинні обмеження у зв'язку з пандемією, які призвели до того, що акредитацію нових освітніх програм було перенесено на півроку, проте

НАЗЯВО починає переходити на змішану систему проведення акредитації, з використанням дистанційної он-лайн роботи.

Наступна перешкода - це позбавлення НАЗЯВО незалежного статусу, що не відповідає вимогам європейських стандартів ESG-2015.

Введення оплати за акредитацію освітніх програм, теж викликає певні проблеми. Хоча з одного боку це говорить про те, що ефективна робота експертів повинна гідно оплачуватися, з іншого боку не всі заклади вищої освіти можуть собі дозволити провести акредитацію для всіх освітніх програм. Отже, заклади вищої освіти потребують фінансової підтримки з боку держави з приводу цього питання, а саме відшкодування, хоча б частини грошей, витрачених на проведену акредитацію освітніх програм.

Викликом для НАЗЯВО виступає і необхідність розробки методологічних пояснень та критеріїв оцінки. Розробка методичних рекомендацій з боку НАЗЯВО щодо критеріїв оцінки якості освітніх програм, які будуть узгоджені з усіма учасниками процесу. Варто наголосити, що рівень експертної оцінки суттєво може підвищити залучення іноземних експертів [23, с. 162].

Важливу роль відіграє людський чинник, так деякі учасники НАЗЯВО не професійно відносяться до своєї роботи, а саме замість проведення консультаційної оцінки здійснюють ревізію. Задля підвищення професіоналізму членів агентства проводяться тренінги та консультації. Реєстр експертів підлягає постійному перегляду для забезпечення ефективної роботи НАЗЯВО [23, с. 163].

Для кращого розуміння діяльності, ефективності та заходів для подальшого розвитку системи якості вищої освіти в Україні складено SWOT-аналіз, який подано у додатку Ц.

В цілому для ефективної діяльності НАЗЯВО як органу який займається покращенням якості системи вищої освіти в Україні та доведення її до стандартів європейського та міжнародного рівнів, необхідно сформулювати та затвердити документ в якому буде систематизована політика внутрішнього

забезпечення якості. Особливу увагу варто також приділити фінансовій допомозі з боку держави вищим навчальним закладам для проведення ними акредитації нових освітніх програм, впровадженню єдиній системі з питань академічної доброчесності.

3.2. Пропозиції покращення системи якості вищої освіти в Україні

Для забезпечення повної відповідності системи вищої освіти до європейських та міжнародних стандартів якості необхідно провести ряд змін в системі вищої освіти в Україні. На рис. 3.2 подані ключові напрями реформування вищої освіти в Україні.

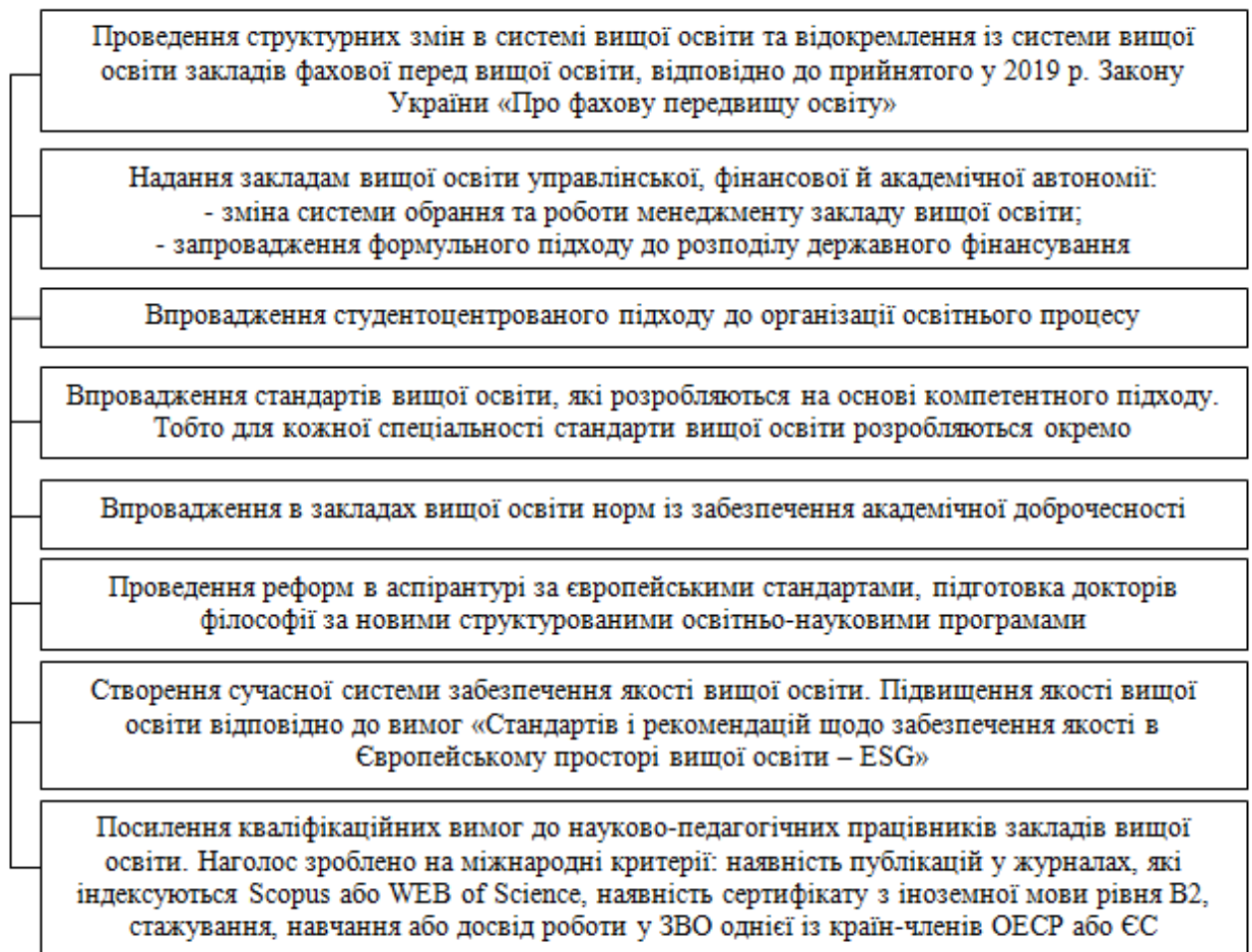

Рис. 3.2. Ключові напрями реформування вищої освіти в Україні

Джерело: складено автором на основі [23, с. 111-114]

Особлива увага повинна приділятися академічній доброчесності, оскільки не зважаючи на посильну роботу в цьому напрямку НАЗЯВО деякі заклади вищої освіти нехтують принципами академічної доброчесності. Також недосконала нормативна база з цього питання не дає можливості розбудувати якісну та ефективну дієву систему для її забезпечення. Основні рекомендації для України, які стосуються академічної доброчесності подані в Додатку Ш. Наступним заходом повинна стати акредитація освітніх програм у відповідності до міжнародних стандартів. В Стратегії НАЗЯВО на 2022 рік зазначено основні цілі, які стосуються акредитації освітніх програм у відповідності до Положення про акредитацію та Положення ESG – 2015 (Додаток Щ). Важливим заходом в цьому напрямку є надання допомоги закладам вищої освіти встановити прогалини в своїх освітніх програмах та освітньої діяльності та розробити заходи щодо їх усунення, з метою підвищення якості освітнього процесу. На рис. 3.3 подані законодавчі проекти, які розроблені для сприяння забезпеченню та підвищенню якості вищої освіти в Україні.

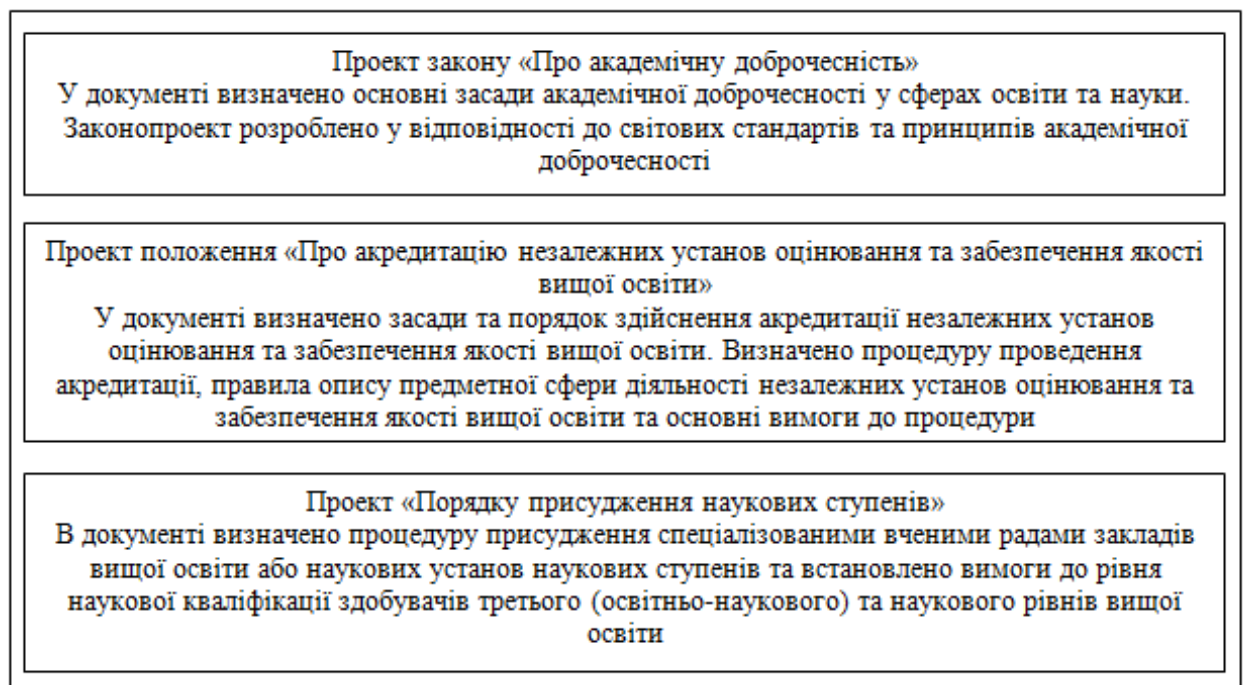

Рис. 3.3. Законодавчі проекти щодо забезпечення та підвищення якості вищої освіти в Україні

Джерело: складено автором на основі [23, с. 209-297]

У підсумку можна сказати, що створення дієвої та ефективної системи забезпечення якості вищої освіти в Україні залежить від відповідального відношення всіх учасників даного процесу. Запровадження всіх вище названих заходів буде сприяти вдосконаленню системи якості вищої освіти в Україні.

Висновки до розділу 3

Не дивлячись на створення в Україні Національного агентства із забезпечення якості освіти та проведення інтенсивної роботи щодо розбудови якісної системи вищої освіти в Україні, існує ряд перешкод та викликів в даній сфері. Основними проблемами виступає низка чинників: фінансові, людські, політичні, методологічні. Слабкими сторонами в діяльності НАЗЯВО на сьогодні є: нестача експертів за певними видами спеціальностей, у деяких експертів відсутній необхідний для роботи професійний рівень; держава не фінансує акредитаційну експертизу. Причиною неузгодженості між деякими процесами в роботі НАЗЯВО є те, що агентство створено з «нуля». З боку освітнього середовища має прояв і опір змінам, небажання приймати новітні підходи в системі освіти. Також є проблеми з ухваленням необхідних нормативно-правових актів, які б мали позитивний вплив на покращення системи якості вищої освіти в країні.

Важливими напрямками щодо підвищення якості освіти є проведення реформи в аспірантурі, організація освітнього процесу в центрі якого є студент, посилення кваліфікаційних вимог до викладачів закладів вищої освіти. Варто і подальше просувати культуру академічної доброчесності та розробити єдину програму для проведення оцінки на плагіат робіт студентів.

В процесі проведення оцінки діяльності закладів вищої освіти необхідно приділяти увагу слабким сторонам освітніх програм закладів, та проводити консультації щодо їх усунення і підвищення якості у відповідності до міжнародних стандартів.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Якісна освіта є запорукою конкурентоспроможності країни на світовому просторі, в свою чергу якість освіти залежить від носія знань, отже викладач відіграє важливу роль в даному процесі. Управління якістю освіти здійснюють на основі різних підходів. Оцінку рівня якості освіти здійснюють за допомогою якісних та кількісних показників.

Вступ України до Болонського процесу поклав початок модернізації системи вищої освіти та приведення її у відповідність до міжнародних стандартів. Для нагляду, проведення оцінки якості та для акредитації освітніх програм створено НАЗЯВО. За результатами проведеного серед 183 закладів опитування щодо рівня якості вищої освіти, визначено що більшість закладів поступово починають внутрішню систему якості освіти, більше половини закладів щороку проводять перегляд своїх освітніх програм. Кон'юнктура ринку є головним чинником відкриття нових освітніх програм, нерентабельність – чинником закриття. Широкого використання набуває система перевірки на плагіат, проте частіше її використовують для перевірки дипломних та наукових робіт. Найгіршим показником в системі якості вищої освіти в Україні є стан інфраструктури вищих навчальних закладів.

Наразі перед НАЗЯВО постає низка проблем в проведенні реформування та модернізації вищої освіти, а саме відчутна нестача кваліфікованих експертів, відсутнє фінансування з боку держави, опір змінам, відмова приймати нові підходи в освітньому процесі. Задля підвищення якості системи освіти в Україні важливим є посилення кваліфікаційних вимог для викладачів, студентоцентрованість процесу навчання, виявлення прогалин в освітніх програмах та їх усунення, прийняття відповідних нормативно-правових документів, які будуть сприяти подальшому покращенню системи якості вищої освіти в Україні. Варто зауважити, що лише за умови злагодженої діяльності всіх учасників процесу можливо буде досягнути відповідного рівня якості вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 22.08.2021).
2. Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 №977, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 08.08.2019 №88033851. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text> (дата звернення 07.09.2021).
3. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету Міжнарод. благ. Фонду «Міжнародний фонд досліджень освітньої політики»; за заг. ред.. Т. Фінікова, А. Артюхова. Київ. Таксон, 2016. 234 с.
4. Анненкова І. П. Критерії і показники якості освіти у ВНЗ. URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/8_2011/1.pdf (дата звернення 06.11.2021).
5. Бойченко М. Особливості розвитку культури якості вищої освіти в європейських ВНЗ. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 6 (32). С. 3-10.
6. Вітченко А. Впровадження системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти як інституційна проблема. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Пед. науки. 2017. №8 (313). Ч. II. С. 6-16.
7. Вискребенцева М. Професійна підготовка молоді в країнах далекого зарубіжжя: Німеччина, США, Японія, Велика Британія. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2013. Вип. 30. С. 109116.
8. Грищенко І. Оцінювання ефективності діяльності науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/7652/1/20171006_Effect_P154-168.pdf (дата звернення 18.10.2021).

9. Губерська Н. Ліцензування освітньої діяльності як адміністративна процедура. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhivnomeriv/3-13-2015/item/494-litsenzuvannia-osvitnoi-diialnosti-yakadministratyvna-protsedura> (дата звернення 21.09.2021).

10. Десять принципів академічної доброчесності. Центр академічної доброчесності. URL: <https://konogonka.com/archives/2148> (дата звернення 17.10.2021).

11. Зельницький А. Якість вищої військової освіти як результат функціонування педагогічної системи в ЗВО. *Військова освіта*. 2017. №1 (35). С. 62-69.

12. Золотарьова І., Колісник М. Розвиток системи оцінювання якості вищої освіти у франкомовних країнах Європейського союзу: досвід Франції та Бельгії. *Вища освіта України*. 2015. №4. С. 74-81.

13. Ковтунець В. Щодо акредитації освітніх програм. URL : https://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/57594/ (дата звернення 14.09.2021).

14. Конкурентні моделі управління якістю вищої освіти: колективна монографія за заг. ред. Лук'яненка Д., Антонюк Л. Київ: КНЕУ, 2018. 531 с.

15. Луговий В., Таланова Ж. Чинники і умови забезпечення якості вищої освіти в Україні в процесі євроінтеграції. *Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка*. 2010. №91-96. С. 98-103.

16. Мартиненко С. Європейський простір вищої освіти. *Освітологія*. 2013. Вип. 2. С. 163-167.

17. Міністерство освіти і науки України. Якість освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/yakist-osviti> (дата звернення 02.09.2021).

18. НАЗЯВО розпочинає роботу. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/nazyavo-pochinayerobotu-uryad-zatverdiv-sklad-agentstva-sho-zabezpechuvatime-yakist-vishoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення 28.09.2021).

19. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/> (дата звернення 26.10.2021).
20. Нова динаміка вищої освіти і досліджень для соціальних змін та розвитку / за ред. І.О. Вакарчука. Київ: Агентство «Україна», 2009. 64 с.
21. Панич О. Акредитація програм вищої освіти: новий підхід. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1179-akreditatsiya-programvishchoji-osviti-novij-pidkhid> (дата звернення 03.10.2021).
22. Паращенко Л. Наукове обґрунтування критеріїв і показників для національної системи моніторингу якості освіти. *Освіта і управління*. 2009. № 12 (3-4). С. 110-117.
23. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти / за заг. ред. С. Квіта та О. Єременко. Київ: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2021. 364 с.
24. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд / за заг. редакцією С. Калашнікової та В. Лугового. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2015. 84 с.
25. Рудик В., Хименко О. До проблеми правового регулювання відповідальності за порушення академічної доброчесності. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. №1(3), 2017. URL: <http://journals.urau.ua/index.php/2415-3095/article/view/147197/146494> (дата звернення 26.10.2021).
26. Серьогін С., Шаров Ю. Оцінювання успішності діяльності кафедр та науково-педагогічних працівників. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2010-2/doc/1/04.pdf> (дата звернення 15.10.2021)
27. Сидоренко Н. Внутрішнє забезпечення якості вищої освіти в Україні як суспільно-освітній пріоритет. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 4 (31). С. 81-86.
28. Система забезпечення якості освіти в Україні: розвиток на засадах європейських стандартів та рекомендацій: посібник / за ред. В. Кухарського, О. Осередчук. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 248 с.

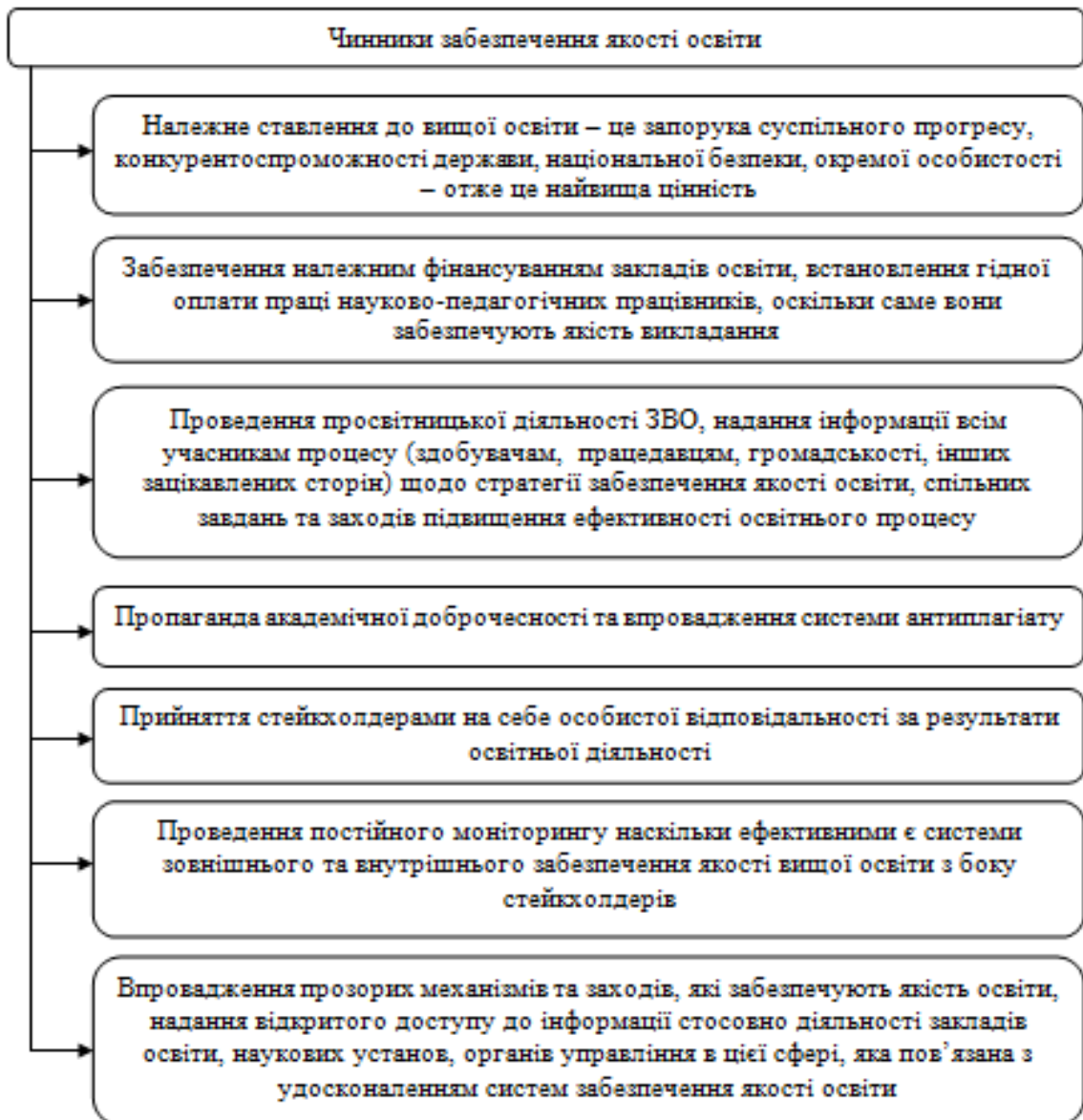
29. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Київ. ТОВ «ЦС», 2015. 32 с.
30. Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах: навч. посіб. Ч. 1: Теоретичні засади формування систем управління якістю надання освітніх послуг за заг. ред. В. Загорського. Львів. ЛРІДУ НАДУ, 2011. 288 с.
31. Федорченко Ю. Що заважає розбудові системі забезпечення якості вищої освіти в Україні? Освітня політика. Портал освітніх експертів. URL: <http://educationua.org.ua/articles/1192-shcho-zavazhae-rozbudovi-sistemi-zabezpechennya-yakosti-vishchojiosviti-v-ukrajini> (дата звернення 17.09.2021).
32. Фролов Ю. Ліцензування діяльності вищих навчальних закладів України як адміністративна процедура. URL: www.irbisnbuv.gov.ua/cgiirbis_64.exe (дата звернення 16.10.2021).
33. Хоружий Г. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти: монографія. Тернопіль. Навч. книга «Богдан», 2012. 320 с.
34. Шийка О. Категорія якості вищої освіти: теоретико-методологічний аспект. *Молодь і ринок*. 2016. №1 (132). С. 138-142.
35. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник за наук. ред. А. Василюк, М. Дей; кол. авторів: А. Василюк, М. Дей, В. Базиліук та ін.; НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ: Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 176 с.
36. Як просувати цінності академічної доброчесності в українських університетах. URL: <https://www.skeptic.in.ua/promoting-integrity/> (дата звернення 10.09.2021).
37. Kvit, S. (2020). Higher Education in Ukrainenin the Time of Independence: Between Brownian Motion and Revolutionary Reforms. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. 7(2020): 141-159. Available from: <http://kmhj.ukma.edu.ua/article/view/219666/219381>
38. Stukalo, N. (2020). Extending the role of the QA agencies in response to pandemic challenges Available at:

<https://eua.eu/component/attachments/attachments.html?task=attachment&id=3025>

39. Stukalo, N., & Dluhopolskyi, O. (2020). Educational Programs Accreditation in Pandemic Times: Challenges for NAQA (Ukraine). *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 12 (1Sup2), 167-172.

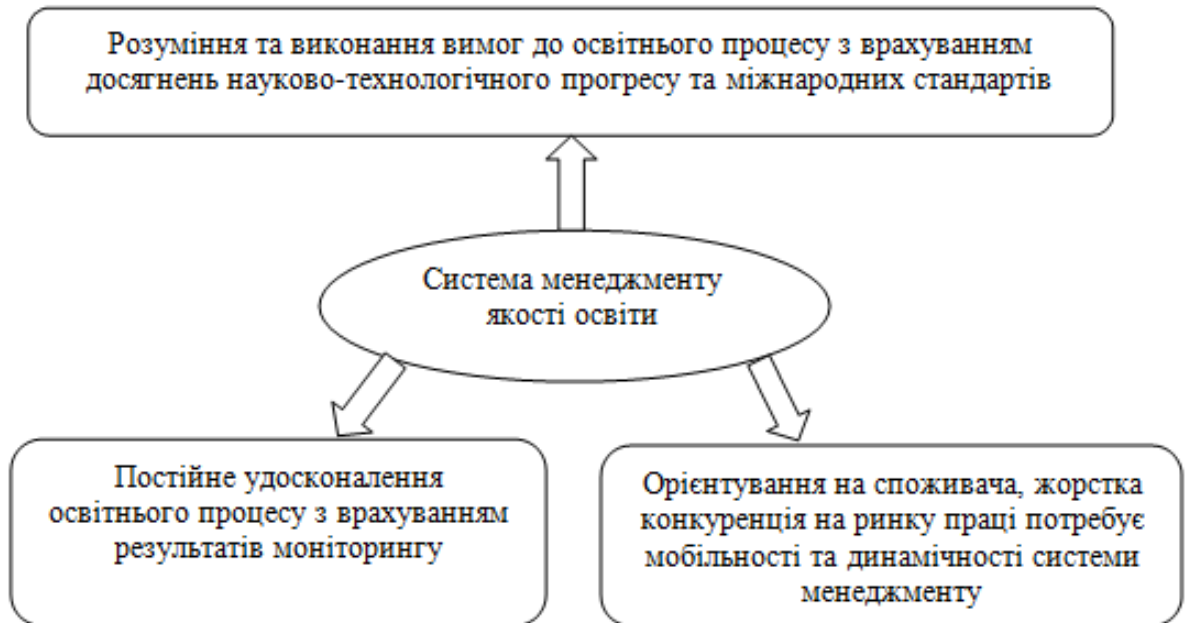
40. The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique_April_2009.pdf.

Додатки

Забезпечення якості освіти – чинники

Джерело: складено автором на основі [35, с. 14-15]

Принципи на яких будується система менеджменту якості освіти

Джерело: складено автором на основі [35, с. 16]

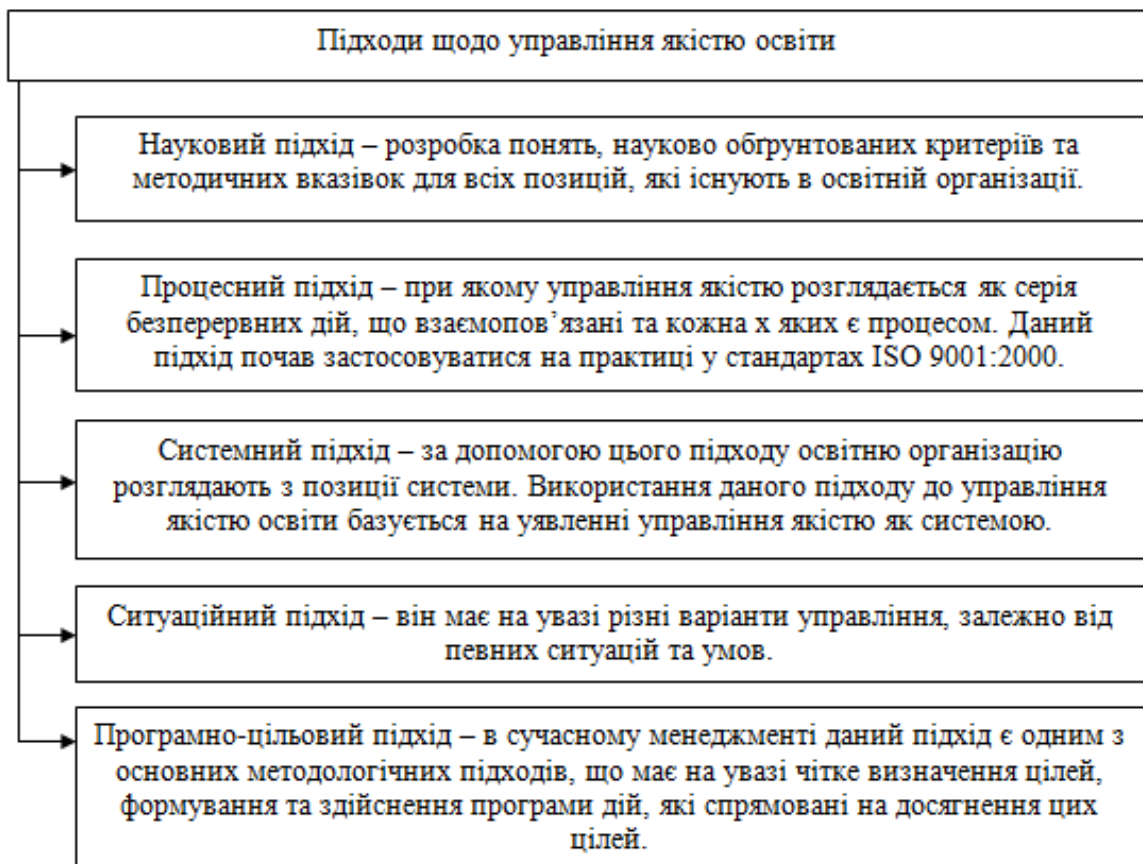
Складові якості освітнього процесу

Джерело:[35, с. 17]

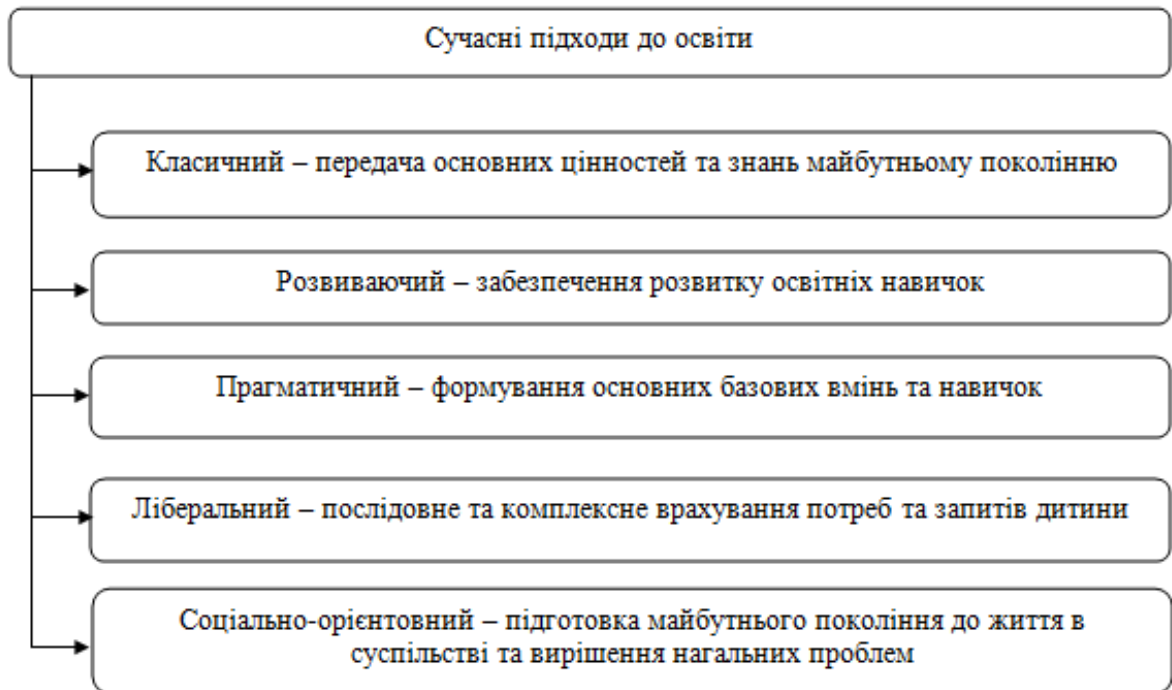
Якісні характеристики викладача

Джерело: складено автором на основі [26]

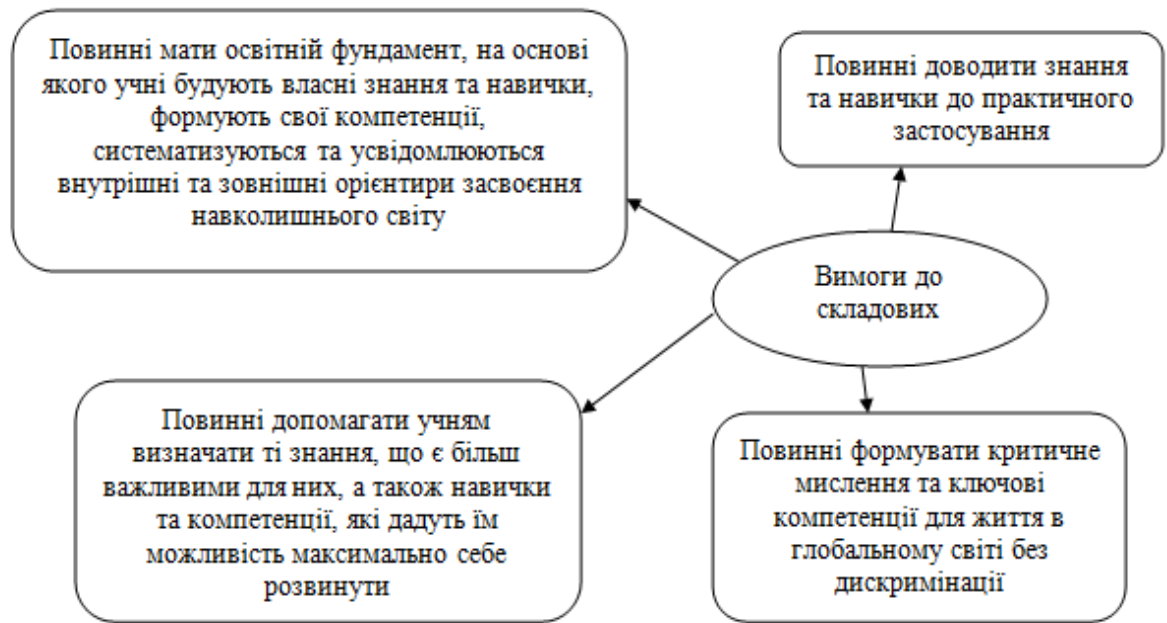
Підходи щодо управління якістю освіти

Джерело: [30, с. 42]

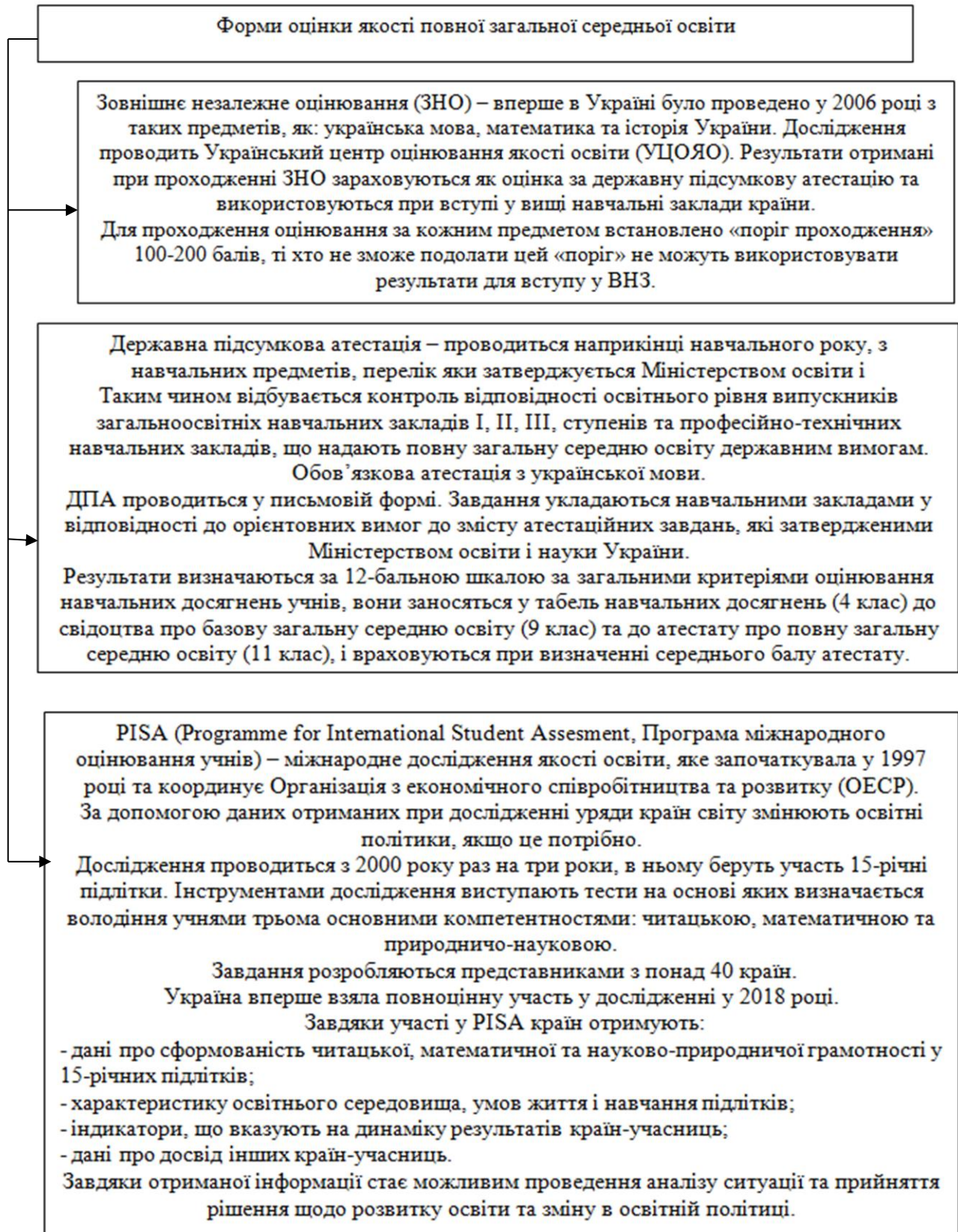
Сучасні підходи до освіти

Джерело: [5, с. 3-10]

Вимоги до складових освітньої діяльності

Джерело: [33, с. 61-62]

Форми проведення оцінки якості освіти в Україні

Джерело: [17]

Система критеріїв та показників оцінки якості освіти

Основні завдання освіти	Критерії	Показники
Особистісна орієнтація освіти	Забезпечення якості та ефективності в якості	Рівень навчальних досягнень студентів
Формування національних і загальнолюдських цінностей	Забезпечення якості та ефективності в освіті	Рівень навчальних досягнень з суспільствознавчих дисциплін
Створення для громадян рівних можливостей у здобуття освіти (рівний доступ до якісної освіти)	Забезпечення справедливості в освіті	Тендер, стать, етнічні належність, релігія, спеціальні потреби, місце проживання і навчання, тип навчального закладу і зміст освіти, вік
Постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчального процесу	Забезпечення якості та ефективності в освіті	Рівень навчальних досягнень студентів; співвідношення кількості студентів і викладачів; кваліфікація викладачів; академічні години; відсоток студентів, які не закінчили навчання; відсоток студентів, які перейшли до магістратури
Забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації науково-педагогічних працівників	Забезпечення ресурсів (людські і фінансові)	Відсоток: державних витрат на освіту; учителів-жінок; підготовлених викладачів. Державні витрати на освіту – відсоток від валового національного доходу, валового національного продукту.
Створення ринку освітніх послуг та його науково-методичного забезпечення	Забезпечення доступу і участі, справедливості, забезпечення ефективності	Співвідношення державних і приватних ЗВО, розподіл студентів між приватними і державними вищими школами
Інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світових просторів	Забезпечення якості, доступу та участі	Рівень досягнень студентів з іноземних мов, громадянської освіти

Джерело: [22, с. 114]

Основні документи, щодо прийняття спільного простору вищої освіти в Європі

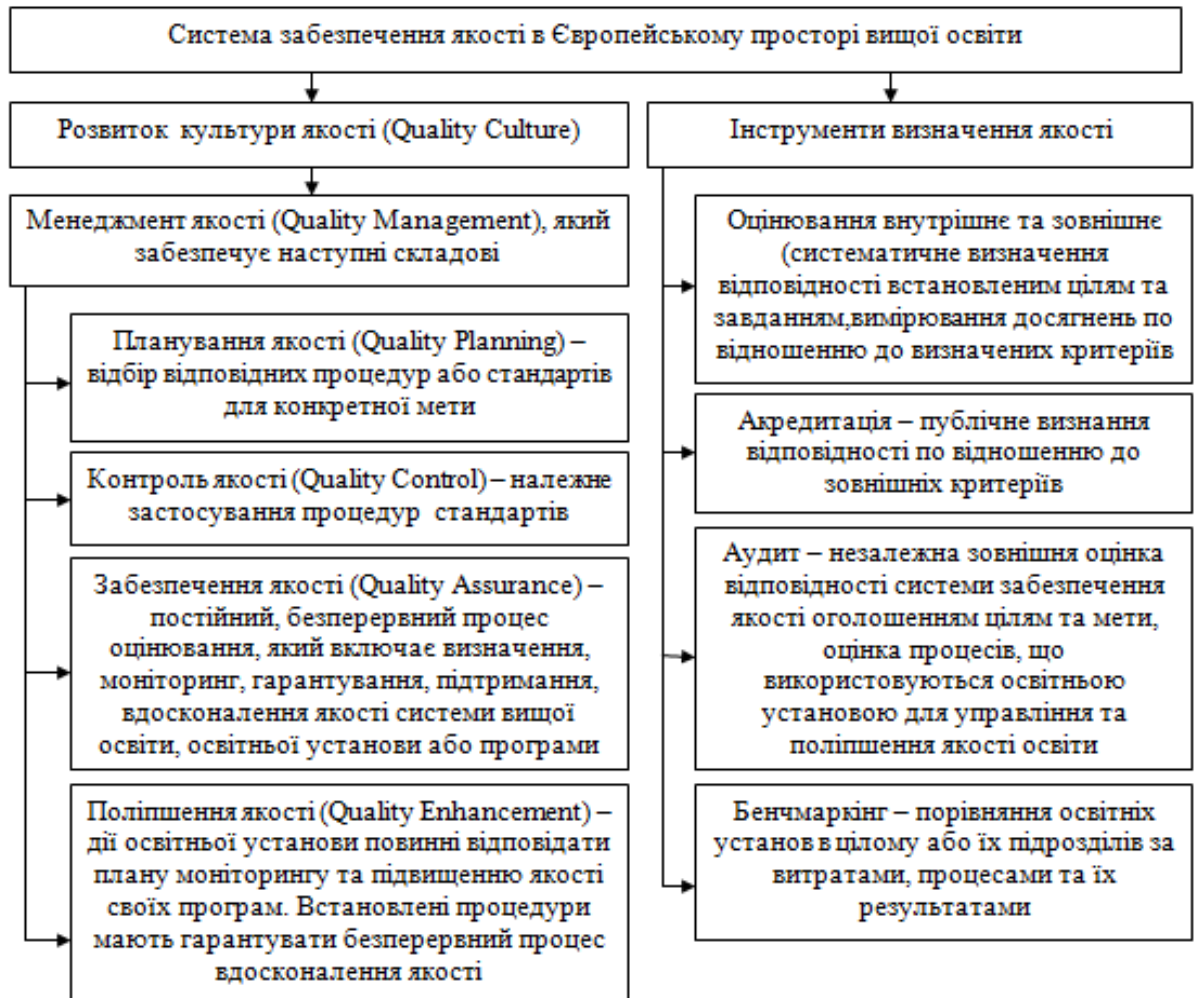
18-19 червня 1999 р.	Болонська декларація (м. Болонья, Італія)
18-19 червня 2001 р.	Празьке комюніке «До Європейського простору вищої освіти» (м. Прага, Чехія)
19-30 вересня 2003 р.	Берлінське комюніке «Створення Європейського простору вищої освіти (м. Берлін, Німеччина)
19-20 травня 2005 р.	Бергенське комюніке «Європейський простір вищої освіти – досягнення цілей» (м. Берген, Норвегія)
16-19 травня 2007 р.	Лондонське комюніке «У напрямі до Європейського простору вищої освіти: відповідаючи на виклики глобалізації» (м. Лондон, Сполучене Королівство)
28-29 квітня 2009 р.	Льовенське/Лувенське комюніке «Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти у новому десятиріччі» (м. Льовен/Лувен-ла-Нев, Франція)
10-12 березня 2010 р.	Будапештсько-Віденська декларація про Європейський простір вищої освіти (м. Будапешт, Угорщина, м. Відень, Австрія)
26-27 квітня 2012 р.	Бухарестське комюніке «Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти» (м. Бухарест, Румунія)
14-15 травня 2015 р.	Єреванське комюніке конференції Європейських міністрів, відповідаючи за вищу освіту (м. Єреван, Вірменія)
24-25 травня 2018 р.	Паризьке комюніке конференції Європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту (м. Париж, Франція)

Джерело: [24, с. 5]

Складові стандартів забезпечення якості вищої освіти

Джерело: [35, с. 42-43]

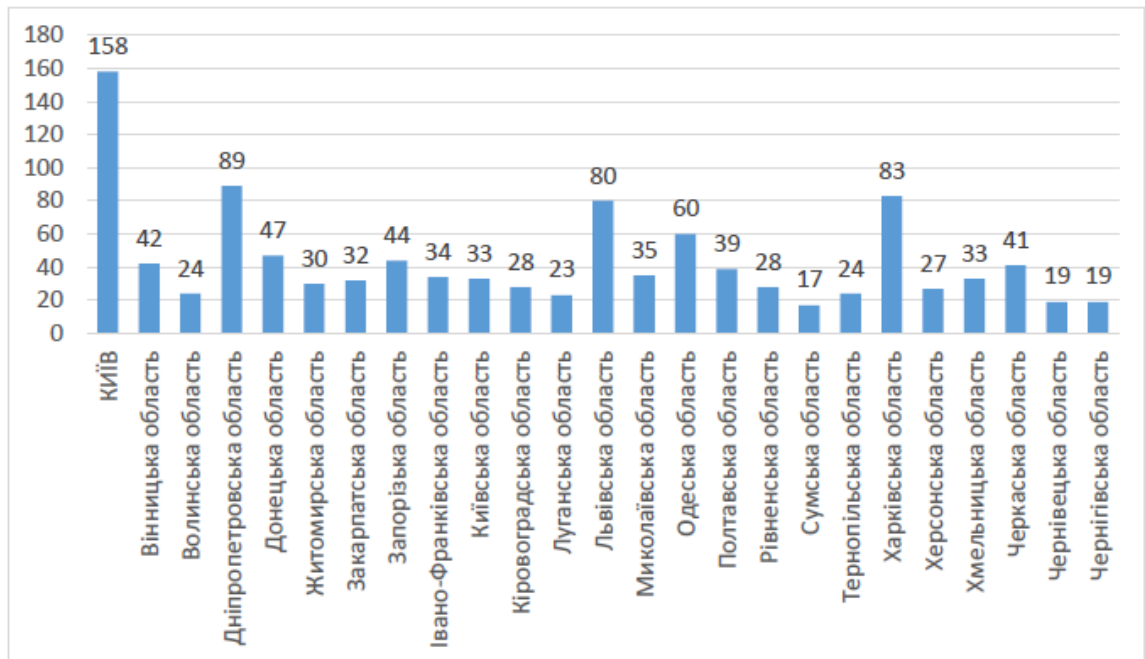
**Система забезпечення та якості освіти в Європейському просторі –
базові засади та інструменти**

Джерело: складено автором на основі [35, с. 46-48]

Структура Національного агентства (НАЗЯВО)

Джерело: [23, с. 122]

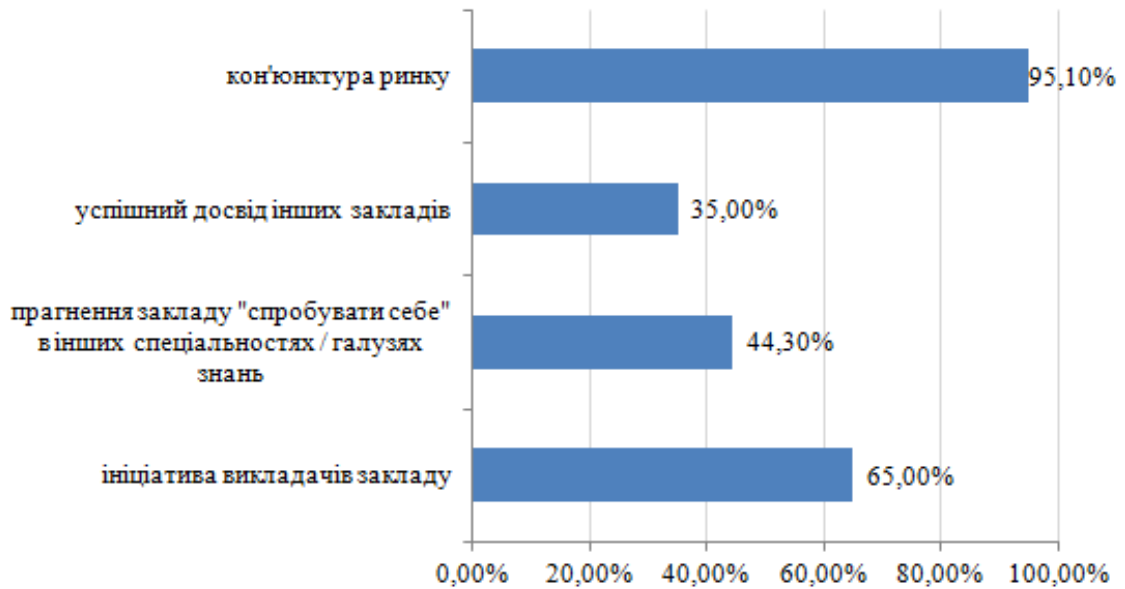
Регіональний розподіл закладів вищої освіти в Україні станом на грудень 2020 р. (закладів)

Джерело: [23, с. 19]

Основні проблеми з якими зіткнулися заклади вищої освіти в Україні під час проведення сертифікації внутрішньої системи якості

Джерело: [23, с. 57]

Фактори, які сприяють відкриттю нових освітніх програм у закладах вищої освіти, %

Джерело: [23, с. 60]

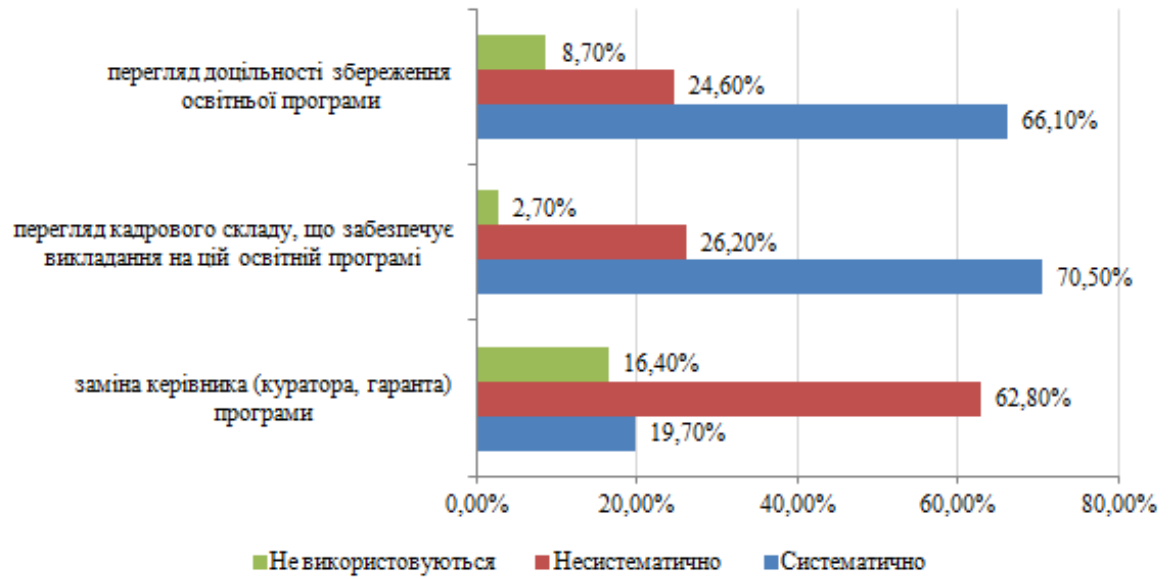
Фактори, які сприяють закриттю освітніх програм у закладах вищої освіти, %

Джерело: [23, с. 61]

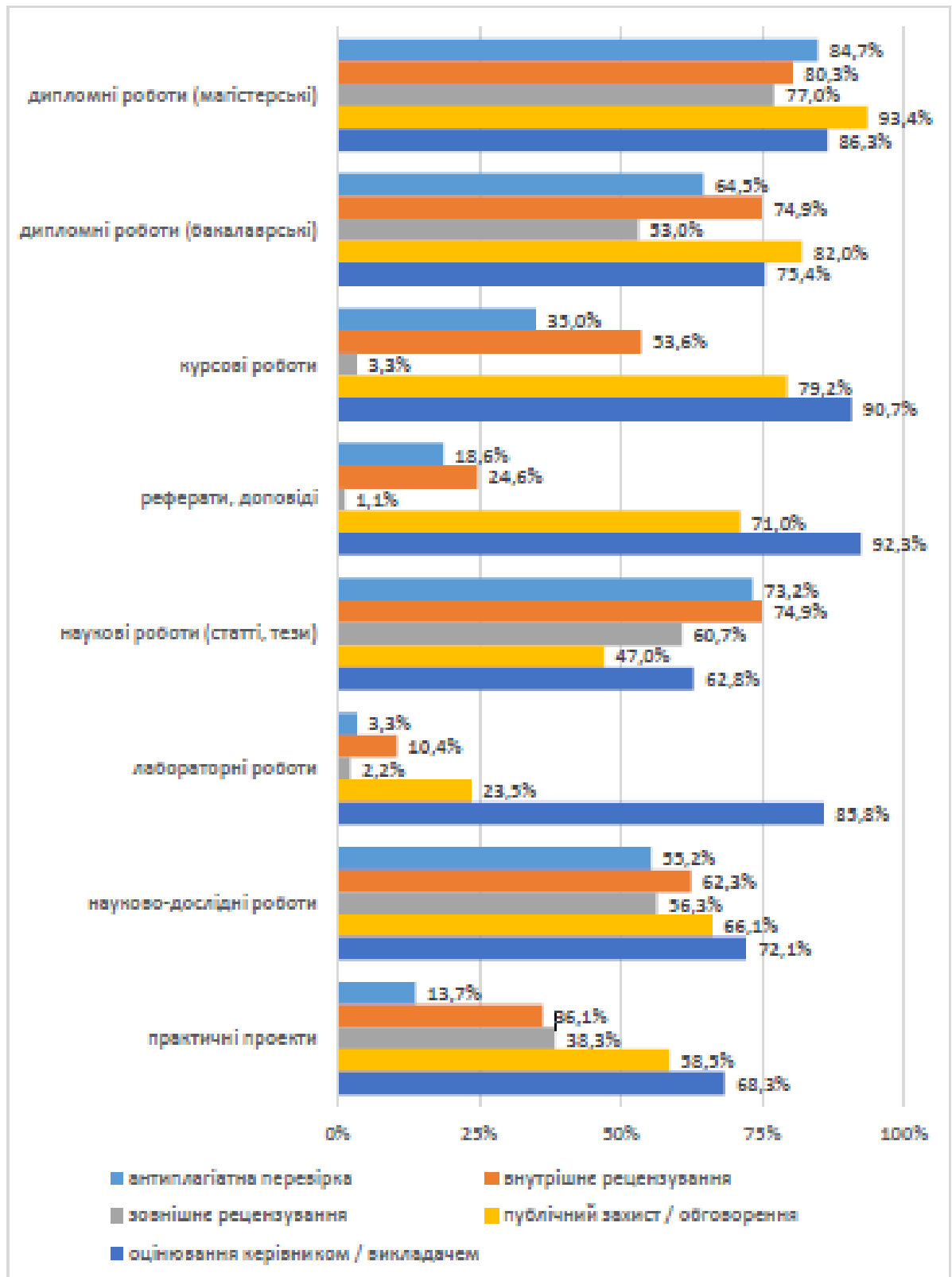
Заходи, що вживають заклади вищої освіти після проведення ними оцінки якості освітніх програм, %

Джерело: [23, с. 67]

Заходи, які впроваджують заклади вищої освіти після проведення оцінки якості результатів навчання, %

Джерело: [23, с. 79]

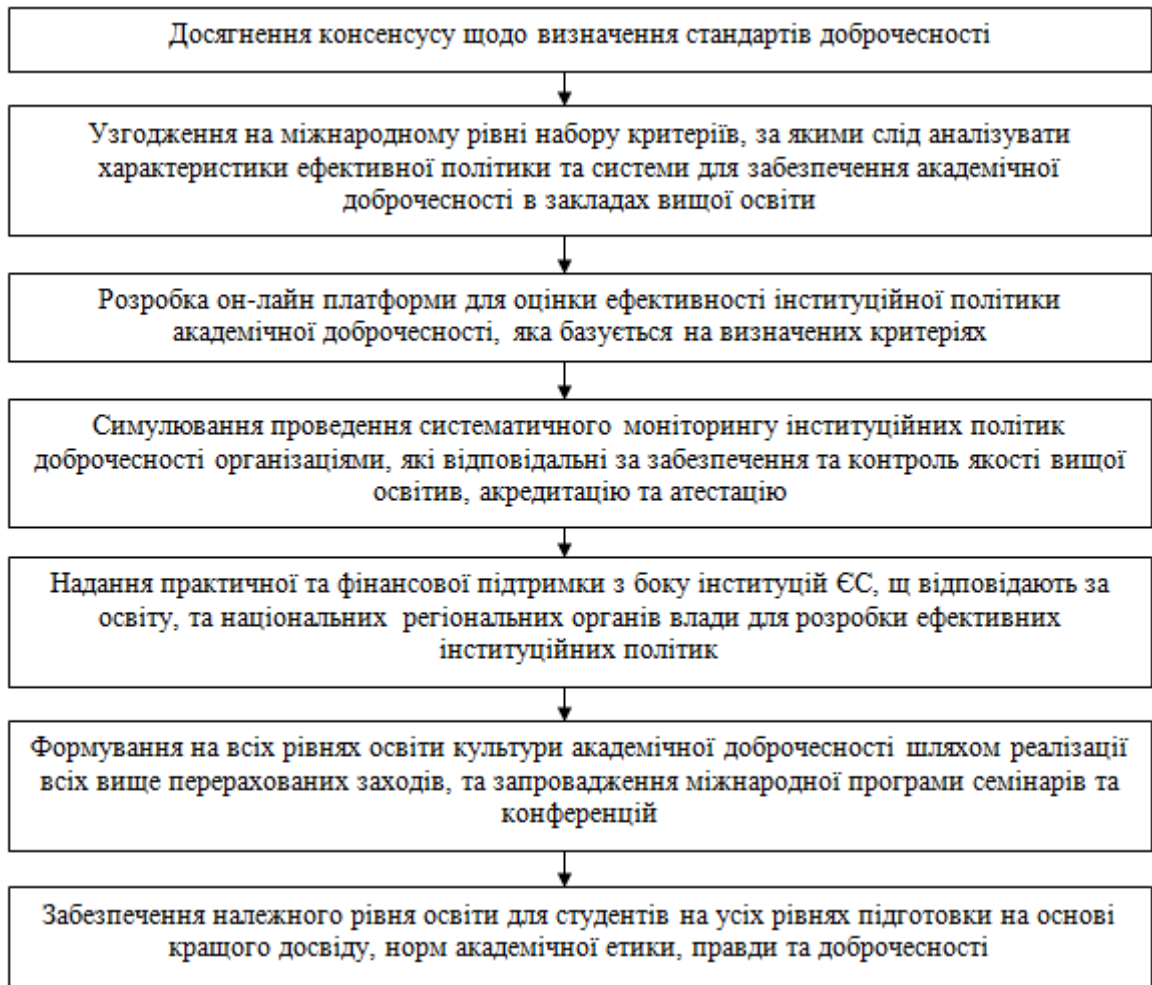
Форми оцінки якості робіт здобувачів вищої освіти у Україні, %

Джерело: [23, с. 81]

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Інституційна незалежність 2. Активні співпраця із закордонними агентствами та міжнародними організаціями 3. Високий рівень мотивації серед членів НАЗЯВО щодо розбудови системи якості в Україні 4. Професійний досвід членів Агентства та його якісний кадровий склад 5. Проведення діджиталізації внутрішніх процесів 6. Оперативне реагування на виклики та запровадження елементів горизонтального менеджменту 7. Формування та розвитку експертного середовища 8. Запровадження у сфері зовнішнього забезпечення якості вищої освіти нових підходів та інноваційних практик 9. Ефективна командна взаємодія 10. Гендерна рівність 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Рівень професійної підготовки частини експертів та членів ГЕР є не належному рівні 2. Неготовність окремих експертів працювати а новою моделлю акредитації, та не сприйняття цінностей НАЗЯВО 3. Недостатня кількість експертів за окремими спеціальностями 4. Нестача матеріальних ресурсів для забезпечення фінансування необхідних для забезпечення якості вищої освіти сучасних інформаційних систем 5. Недосконала система розгляду скарг та апеляцій 6. Запуск усіх процесів з «нуля» та наявність незлагодженості деяких елементів нової системи акредитації освітніх програм 7. Короткі часові рамки акредитації, створюють перевантаження певних структурних підрозділів секретаріату 8. Відсутнє фінансування акредитаційної експертизи з боку держави
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Підтримка іноземних агентств та міжнародних інституцій, та використання кращих світових практик 2. Залучення міжнародних експертів для роботи в комітетах та проведення консультацій 3. Нарощення обсягів недержавного фінансування діяльності НАЗЯВО 4. Вдосконалення механізмів розгляду скарг 5. Розробка та прийняття нормативних документів з метою розвитку незалежних агентств із забезпечення якості вищої освіти 6. Формування в українському освітньому та науковому просторі «культури якості» 7. Розширення партнерської мережі для проведення консультацій та експертних оцінок з метою вдосконалення процесів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти 8. Активізація в Україні діяльності іноземних агентств з проведення акредитації 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нестача та обмеженість фінансових ресурсів для виконання статутних завдань та процедури зовнішнього забезпечення якості 2. Недосконале законодавство в деяких сферах відповідальності НАЗЯВО, особливо це стосується академічної доброчесності та інституційної акредитації 3. Неготовність деякими учасниками освітнього середовища до сприйняття новітніх підходів та виникнення в зв'язку з цим внутрішнього спротиву 4. Недостатність в українському освітньому середовищі «культури якості» 5. Висока бюрократизація процесу забезпечення якості вищої освіти 6. Нерівність стейкгоल्дерів у процесі акредитації 7. Затягування ухвалення та неузгодженість деяких нормативно-правових актів, які б сприяли імплементації елементів системи забезпечення якості вищої освіти в Україні

SWOT-аналіз діяльності НАЗЯВО та системи якості вищої освіти в Україні

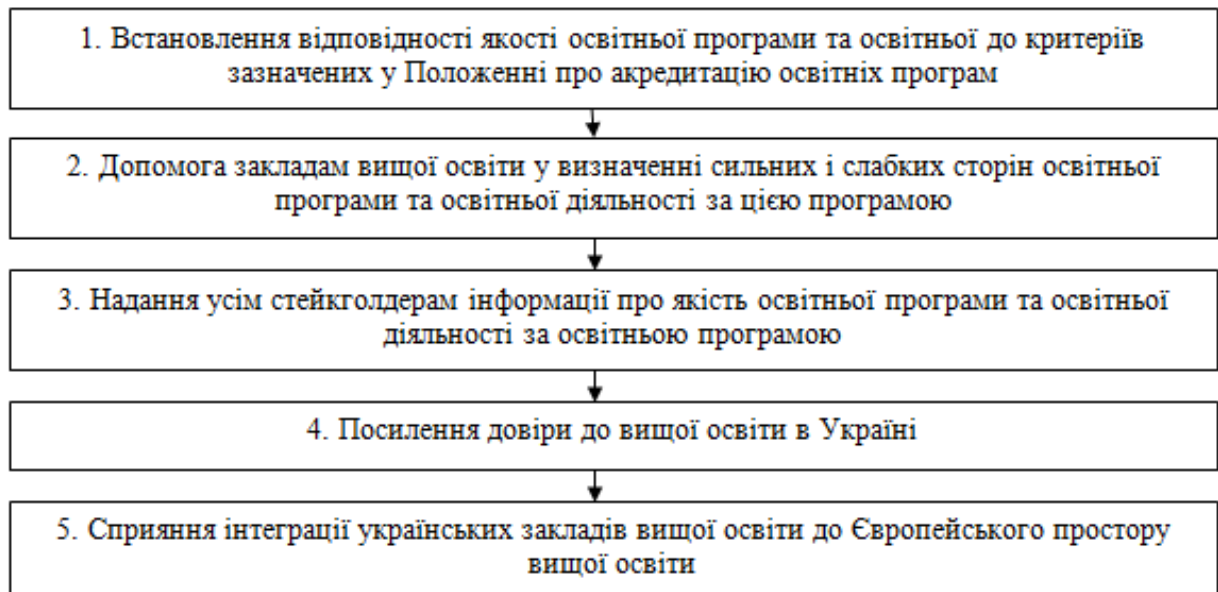
Джерело: складено автором на основі [23, с. 164-165]

**Рекомендації щодо подальшого забезпечення академічної
доброчесності в системі вищої освіти в Україні**

Джерело: складено автором на основі [23, с. 52; 35, с. 30]

Додаток Щ

Стратегія НАЗЯВО на 2022 р. – основні цілі підвищення якості акредитації освітніх програм вищих навчальних закладів України

Джерело: складено автором на основі [23, с. 148-150]